

แนวทางปรับปรุงกรอบด้านหน้าอาคารย่านเมืองเก่า เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว เมืองหนองคาย

The Building Façade Renovation Guideline for Developing Urban Tourism in Old Town Nong Khai

ปกรณ์ พัฒนารุจน์
Pakorn Pattananurot

คณะอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร 47160
Faculty of Industry and Technology, Rajamangala University of Technology Isan Sakon Nakhon Campus,
Sakon Nakhon 47160, Thailand
e-mail: pakorn.pong@gmail.com

Received 3/3/2020 Revised 22/5/2020 Accepted 27/05/2020

บทคัดย่อ

ย่านเมืองเก่าหนองคายเป็นพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กลุ่มอาคารมีลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรม ซึ่งถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับกิจกรรมการค้าขายและอยู่อาศัย บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงกรอบด้านหน้าอาคารบริเวณย่านเมืองเก่าหนองคาย และ 2) เสนอรูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวในย่านเมืองเก่า โดยการศึกษาทฤษฎีและงานวิจัย การสำรวจ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับคนในชุมชน ผลการศึกษาพบว่า การปรับปรุงกรอบด้านหน้ากลุ่มอาคารรูปแบบอาณานิคมและกลุ่มอาคารสมัยใหม่ ใช้แนวทางการเก็บรักษาแผงหน้าอาคารให้คงสภาพเดิมมากที่สุด โดยใช้วัสดุทำเลียนแบบและวัสดุใหม่ที่มีความกลมกลืนกับของเดิม สำหรับการท่องเที่ยวภายในย่านเมืองเก่าใช้รูปแบบการเดินทางเท้า เป็นลักษณะการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และการจับจ่ายซื้อสินค้าพื้นถิ่น ส่วนรูปแบบการท่องเที่ยวเส้นทางจักรยานใช้เชื่อมโยงย่านเมืองเก่ากับสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญภายในเมือง การปรับปรุงกรอบด้านหน้าอาคารในย่านเมืองเก่าหนองคาย เป็นแนวทางหนึ่งเพื่อช่วยอนุรักษ์คุณค่าของอาคารด้านข้างฝีมือและวัสดุ และสามารถใช้เป็นแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวในย่านเมืองเก่าอื่นๆ ต่อไป

คำสำคัญ

กรอบด้านหน้าอาคาร
ลักษณะเฉพาะ
อาคารรูปแบบอาณานิคม
ย่านเมืองเก่าหนองคาย
การอนุรักษ์อาคาร

Abstract

The old town Nong Khai is an important economical area for decades. The architectural characteristics of the buildings were especially built to support the commercial and residential activities. The purposes of this research are 1) to acquire a guideline for renovating the façade and 2) to propose a model and routes of tourism in the old town based on not only relevant documents, research papers, field data, an observation, but also an interview. The results revealed the guideline into two groups for the renovation of façade: buildings influenced by French colonial style should conserve the façade as much original as possible with new utilities, and modern style buildings should originate the design. In terms of tourism in the old town, enabled a route of cultural tourism and a route of local products and souvenirs. To link the community with adjacent tourist attractions, bicycle routes were likely proposed. The renovation of the façades in the old town of Nong Khai contributes to conservation in terms of the accomplished technicians and the material used, as well as, the renovation guideline for other cultural tourist attractions.

Keywords

Façade

The Characteristic

Colonial Buildings

Old Town Nong Khai

Buildings Conservation

1. บทนำ

จังหวัดหนองคายเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมายาวนาน มีความสำคัญในด้านการปกครอง ครอบคลุมอำนาจของหัวเมืองลาวล้านช้างทั้งสองฝั่งของแม่น้ำโขง เป็นเมืองที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม (Culture Office of Nong Khai, 2004) ก่อนมีการแยกดินแดนของไทยและลาวในปี พ.ศ. 2436 เมืองหนองคายมีแนวเขตเชื่อมต่อกับนครหลวงเวียงจันทน์ ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว การตั้งถิ่นฐานในอดีตเป็นลักษณะชุมชนริมน้ำ ประกอบด้วยตลาดและบ้านเรือนพักอาศัย ตั้งเรียงรายขนานกับแม่น้ำโขง เป็นผลทำให้ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความผูกพันกับแม่น้ำโขง โดยการจัดกิจกรรมหรือประเพณีสำคัญๆ ใช้พื้นที่ว่างภายในบริเวณวัด ต่อมาได้ใช้เป็นชื่อเรียกชุมชนต่างๆ ในย่าน (Academic and Planning Division Nong Khai Municipality, 2001) ภายหลังเมื่อเศรษฐกิจเติบโตขึ้น ชุมชนแห่งนี้ได้กลายเป็นศูนย์กลางการค้าและการคมนาคมทางน้ำที่สำคัญ

ย่านเมืองเก่าหนองคายบริเวณถนนมีชัย เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะการตั้งถิ่นฐานเนื่องจากที่ตั้งเดิมบริเวณริมแม่น้ำโขงอยู่ในลักษณะคู้มน้ำ ส่วนโค้งเป็นผลทำให้เกิดการกัดเซาะตลิ่ง ภายหลังการคมนาคมทางถนนเข้ามามีบทบาทมากขึ้น จึงทำให้ชุมชนกระจายตัวไปตามแนวถนนมีชัย ซึ่งเป็นถนนสายหลักของเมืองสร้างขนานกับแม่น้ำโขง พื้นที่แห่งนี้ถูกพัฒนาเป็นย่านถนนการค้า (main commercial street) อาคารส่วนมากในย่านนี้ เป็นตึกแถวก่ออิฐฉาบปูนทั้งหลัง ส่วนอาคารโครงสร้างไม้ อาคารโครงสร้างปูนผสมไม้และอาคารคอนกรีต ถูกสร้างปะปนกันอยู่ตามแนวถนน (Pimolsathein, 2013) ย่านเมืองเก่าถนนมีชัย แบ่งเป็น 3 ชุมชน ประกอบด้วย 1) ชุมชนวัดศรีชมชื่น 2) ชุมชนวัดศรีสะเกษกับชุมชนวัดศรีเมือง และ 3) ชุมชนวัดศรีคุณเมืองกับชุมชนวัดลำดอน รูปแบบอาคารในย่านนี้แบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) อาคารค้าขายโครงสร้างไม้สันนิษฐานว่ารับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น 2) อาคารตึกแถวรูปแบบอาณานิคมฝรั่งเศสโครงสร้างผนังก่ออิฐรับน้ำหนัก มีลักษณะวัฒนธรรมร่วมกัน พบเห็นในจังหวัดนครพนม มุกดาหาร ยโสธรและอุบลราชธานี ของประเทศไทย (Phusanam, 1996) และในประเทศแถบตะวันตกและทางตอนใต้ของประเทศจีน ก่อสร้างโดยช่างชาวเวียดนามและชาวจีน (Chulasai et al. 2014) 3) อาคารค้าขายโครงสร้าง

ครึ่งปูนครึ่งไม้ สันนิษฐานว่ารับอิทธิพลจากตะวันตกและจากพื้นถิ่น และ 4) อาคารตึกแถวรูปแบบสมัยใหม่ โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก สันนิษฐานว่ารับอิทธิพลจากตะวันตกและภาคกลาง (Thungsakul, Sinuraibhan & Thungsakul, 2019)

การอนุรักษ์กรอบอาคารเป็นการสร้างอาคารใหม่ภายในกรอบเดิม เพื่ออนุรักษ์กรอบของเมืองให้คงบรรยากาศดั้งเดิมให้มากที่สุด ถือเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์เมืองหรือย่านประวัติศาสตร์ (David, 1991) และการรักษากรอบอาคารให้คงเดิม โดยสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพื้นที่ภายในให้อุปโภคใช้สอยหรือรองรับการใช้งานรูปแบบใหม่ได้ (Jariengprasert, 2009) สำหรับย่านเมืองเก่าหนองคายนั้น ตึกแถวและอาคารค้าขายดั้งเดิมมีลักษณะเฉพาะ คือ การตกแต่งซุ้มวงโค้งของกรอบด้านหน้าอาคาร การตกแต่งกรอบประตูหน้าต่าง ลูกกรงระเบียง และลวดลายปูนปั้นที่สวยงาม ปัจจุบันกรอบด้านหน้าอาคารดั้งเดิมบางหลังถูกปรับเปลี่ยนลักษณะกายภาพไปจากเดิม ซึ่งมีสาเหตุอยู่ 3 ประการ คือ 1) การเสื่อมสภาพของของวัสดุตามกาลเวลา 2) เจ้าของอาคารต้องการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้อาคารให้เกิดประโยชน์ทางธุรกิจมากขึ้น และ 3) เจ้าของอาคารรื้อถอนอาคารเดิม เพื่อทำการก่อสร้างอาคารรูปแบบใหม่ให้สอดคล้องกับธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งหากในพื้นที่ย่านเมืองเก่าแห่งนี้ มีข้อกำหนดหรือแนวทางปฏิบัติเพื่อใช้ปรับปรุงกรอบด้านหน้าอาคาร ตามแนวทางการอนุรักษ์โดยไม่ทำลายความแท้ (authenticity) ของงานสถาปัตยกรรมเดิม มีลักษณะกลมกลืนและไม่ทำให้มรดกวัฒนธรรมด้อยค่าลง (Thailand Creative & Design Center, 2017) ซึ่งจะเป็นการสร้างคุณค่าให้กับอาคารที่อยู่ในย่านเมืองเก่า และสามารถพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันจะส่งผลสืบเนื่องต่อสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมให้ดีขึ้น

จากประกาศเขตพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำโขง พ.ศ. 2560-2564 จังหวัดหนองคายถือเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการตลาดท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูง มีความโดดเด่นทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมีความล้ำค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน ด้วยที่ตั้งของเมืองติดชายแดน จึงมีการเชื่อมโยงกับสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยใชการสัญจรทางบกและทางน้ำ (Department of Tourism, 2015) และจังหวัดหนองคายยังมีชื่อเสียงโดยเฉพาะสถานที่ท่องเที่ยวทางพุทธศาสนา ทั้งที่อยู่ในตัว

เมืองและอยู่ตามอำเภอต่างๆ สำหรับสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในตัวเมืองหนองคาย เช่น พิพิธภัณฑ์หนองคาย จวนผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคาย อนุสาวรีย์ปราบฮ่อ วัดโพธิ์ชัย วัดหายโศก วัดศรีคุณเมือง วัดศรีเมือง พระธาตุหล้าหนอง วัดลำดอน ลานวัฒนธรรม ตลาดท่าเสด็จ และตลาดแคมของ (ถนนคนเดิน)

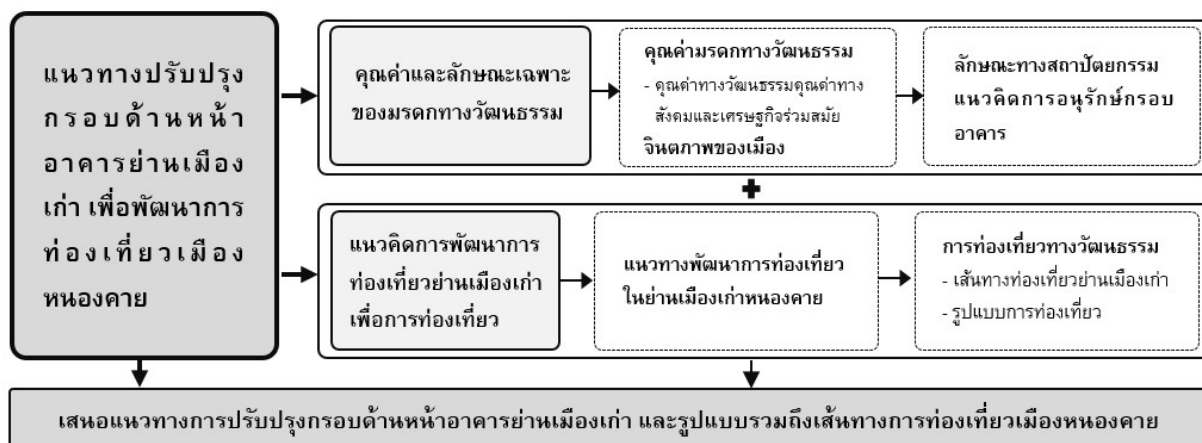
ปัจจุบันมีย่านเมืองเก่าหลายแห่ง ได้นำลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรม ที่แสดงถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีวิวัฒนาการทางสังคมและศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น มาใช้เป็นจุดขายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว (Tonsukhanan, 2013) สำหรับย่านเมืองเก่าหนองคาย ได้ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ศึกษาสำรวจและหาแนวทางการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ของพื้นที่ย่านชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมเพื่อปรับใช้และสนับสนุนเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ (Department of Tourism, 2015)

จากประเด็นความสำคัญและปัญหาดังกล่าว นำไปสู่การเสนอแนวทางการปรับปรุงกรอบด้านหน้าอาคารบริเวณย่านเมืองเก่าหนองคาย โดยนำลักษณะ ทาง

สถาปัตยกรรมที่ถูกถ่ายทอดที่เกิดจากภูมิปัญญาเชิงช่างในแต่และยุคสมัย ใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีการอนุรักษ์อาคารและความคิดเห็นจากเจ้าของหรือผู้เช่าอาคาร ผู้นำชุมชน สถาปนิกผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์ เจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองหนองคาย และสำนักงานการท่องเที่ยวหนองคาย มาทำการวิเคราะห์หาแนวทางปรับปรุงกรอบด้านหน้าอาคารที่เหมาะสม และส่งเสริมให้ย่านเมืองเก่ากลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ของเมืองหนองคาย รวมทั้งเสนอเส้นทางเชื่อมโยงย่านเมืองเก่ากับสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญภายในตัวเมืองหนองคาย โดยใช้รูปแบบที่เหมาะสมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เสนอแนวทางปรับปรุงกรอบด้านหน้าอาคารบริเวณย่านเมืองเก่าหนองคาย
2. เสนอรูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวในย่านเมืองเก่า

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual framework)

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ได้เลือกพื้นที่ศึกษา คือ ย่านเมืองเก่า บริเวณถนนมีชัย จังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับความสนใจจากนักวิจัยใน 3 ประเด็นดังนี้ 1) การปรับปรุงย่านพาณิชย์กรรมเก่า เทศบาลเมืองหนองคาย (Sirisuwan, 2003) ได้เสนอแนวทางและรูปแบบการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ย่านพาณิชย์กรรมเก่า การควบคุมการใช้ที่ดิน องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม และเส้นขอบฟ้า การปรับปรุงพื้นที่ตลาดอินโดจีน การสร้างเขื่อนกันตลิ่ง ปรับปรุงท่าเรือและพื้นที่ว่างภายในวัด ปรับปรุงโครงข่ายการสัญจร ทางเดินเท้าและปรับปรุงภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อม 2) การศึกษาแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนเก่า บริเวณวัดศรีคุณเมือง วัดศรีเมืองและวัดลำดวน จังหวัดหนองคาย (Boonkrajangsopsee, 2009) ได้เสนอแนวทางการอนุรักษ์ให้เหมาะสมกับพื้นที่ เพื่อรักษาวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมรวมถึงประเพณีท้องถิ่น และ 3) การศึกษาลักษณะเฉพาะของอาคารพาณิชย์ย่านเมืองเก่า จังหวัดหนองคาย (Thungsakul, Sinuraibhan & Thungsakul, 2019) ได้เสนอแนวทางการออกแบบอาคารพาณิชย์ร่วมสมัยให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม กิจกรรมการใช้สอยและกลมกลืนกับลักษณะอาคารดั้งเดิมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ จากการศึกษางานวิจัยในพื้นที่ที่ผ่านมา ผู้วิจัยเห็นว่ายังขาดประเด็นการอนุรักษ์กรอบด้านหน้าของอาคาร เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในย่านเมืองเก่า ในลักษณะการวิจัยสำรวจและการบันทึกข้อมูล (inventory and documentation research) การวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลประวัติความเป็นมา วิวัฒนาการการตั้งถิ่นฐานบริบทของพื้นที่ โดยการสืบค้นแผนที่ ภาพถ่ายที่แสดงถึงลักษณะทางกายภาพพื้นฐานของพื้นที่และรูปแบบสถาปัตยกรรม ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คุณค่าและลักษณะเฉพาะของมรดกทางวัฒนธรรม หลักการอนุรักษ์อาคารดั้งเดิมในพื้นที่ย่านเมืองเก่า ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองหนองคาย

2. เก็บข้อมูลภาคสนาม จัดทำแผนที่พิกัดตำแหน่งอาคาร ลงพื้นที่สำรวจรูปแบบสถาปัตยกรรมอย่างรวดเร็ว (rapid survey) โดยวิธีบันทึกภาพถ่ายและวิธีสังเกตการณ์ ทำการรวบรวมรูปด้านหน้า (front facade) ของอาคารทั้งหมดที่ตั้งอยู่สองฝั่งของถนนมีชัย นำมาคัดเลือกอาคารใช้เป็นตัวแทน (represent) รูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่

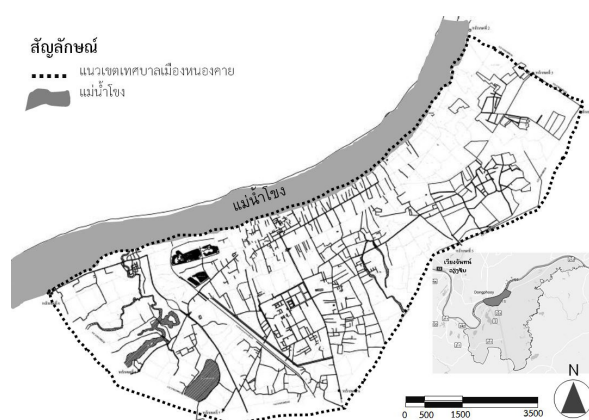
เป็นตัวแทนที่หาได้ยาก (rarity) ของย่าน แล้วทำการสำรวจและรังวัดอย่างละเอียดอีกครั้ง

3. สัมภาษณ์เจ้าของหรือผู้เช่าอาคาร สถาปนิกที่มีความเชี่ยวชาญการอนุรักษ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนการใช้สอยอาคาร

4. เสนอรูปแบบการปรับปรุงกรอบด้านหน้าอาคาร ตามแนวคิดการอนุรักษ์ และเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม เพื่อเชื่อมโยงเส้นทางย่านเมืองเก่ากับสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในเมืองหนองคาย

4. พื้นที่ศึกษา

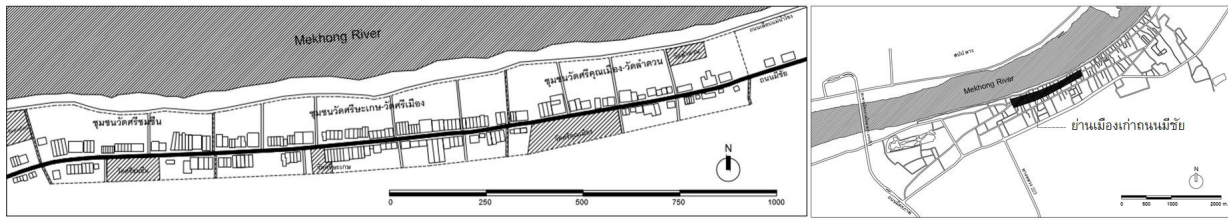
ขอบเขตพื้นที่ศึกษาแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1) ระดับภาพรวมของพื้นที่เขตเทศบาลเมืองหนองคาย โดยพิจารณาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่แสดงความเป็นมาของเมืองหนองคาย (รูปที่ 2) และ 2) ระดับพื้นที่ทำการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับองค์ประกอบทางวัฒนธรรม และลักษณะทางสถาปัตยกรรม ที่ตั้งอยู่ในย่านเมืองเก่าถนนมีชัย 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดศรีชมชื่น ชุมชนวัดศรีสะเกษกับวัดศรีเมือง และชุมชนวัดศรีคุณเมืองกับวัดลำดวน (รูปที่ 3)

ที่มา: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2549
รูปที่ 2 ขอบเขตพื้นที่เทศบาลเมืองหนองคาย (ระดับพื้นที่รวม)
(Study area Nong Khai municipality (Global level))

5. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวทางปรับปรุงกรอบด้านหน้าอาคาร ย่านเมืองเก่าหนองคาย ตามแนวทางการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและเมือง โดยศึกษาแนวคิดการอนุรักษ์เมืองและย่านที่มีอัตลักษณ์ (Feilden, 2003) ซึ่งได้อธิบายถึงกฎบัตรเวนิสเอาไว้ว่าการอนุรักษ์ไม่ใช่แค่ถนอมสถาปัตยกรรม แต่ต้องคำนึงถึงบริเวณเมือง อารยธรรมต่างๆ และวัฒนธรรม

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

รูปที่ 3 ขอบเขตพื้นที่ศึกษาย่านเมืองเก่าหนองคาย (Study area Nong Khai old town (local level))

โดยกฎบัตรเพื่ออนุรักษ์เมืองในพื้นที่ประวัติศาสตร์ (ICOMOS, 1998) กล่าวถึงลักษณะของเมืองที่ต้องรักษาไว้ โดยพิจารณาถึงรูปแบบเมือง (urban pattern) ความสัมพันธ์ทางกายภาพของเมืองกับอาคาร การศึกษาคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม จำแนกเป็น 3 มิติ ได้แก่ คุณค่าทางวัฒนธรรม คุณค่าทางสังคมและเศรษฐกิจร่วมสมัย (Feilden & Johilehto, 1998) การศึกษาด้านจินตภาพของเมือง (image of the city) เพื่อพิจารณาถึงลักษณะเฉพาะของเมือง (Lynch, 1977) ส่วนทฤษฎีการอนุรักษ์กรอบด้านหน้าอาคารมีดังนี้ 1) การเก็บรักษาแผงหน้าอาคาร 2) การซ่อมโครงสร้างอาคารใหม่ 3) ขนาดที่ว่างภายในควรใกล้เคียงกับของเดิม 4) ระดับพื้นภายในสัมพันธ์กับภายนอกอาคาร 5) การบูรณะลักษณะดั้งเดิมที่สำคัญ 6) การใช้วัสดุใหม่แทนที่ของเดิมคำนึงถึงความกลมกลืน 7) การเลือกใช้วัสดุที่ทำเลียนแบบ 8) ต่อเติมอาคารโดยเน้นสัดส่วนและตำแหน่งเดิม และ 9) การตกแต่งลดทอนประดับที่สำคัญ (David, 1991) ส่วนแนวคิดการต่อเติมส่วนใหม่ในงานสถาปัตยกรรมแบ่งออกเป็น 1) แนวคิดการอนุรักษ์รูปแบบเดิม โดยการสงวนรักษาหรือซ่อมแซมไว้ทั้งหมด และ 2) แนวคิดการต่อเติมส่วนใหม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและเคารพพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ (Chanjanasthiti, 2009)

สำหรับการพัฒนาย่านเมืองเก่าหนองคาย เพื่อการท่องเที่ยว นำแนวคิดการกำหนดพื้นที่ที่มีคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน (Worskett, 1969) ส่วนการประเมินความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้วิจัยนำกฎบัตรเบอร์ราประเทศออสเตรเลีย ที่กล่าวถึงความสำคัญทางวัฒนธรรมว่า หมายถึง ความงามประวัติศาสตร์ การเรียนรู้เชิงวิทยาศาสตร์และสังคม (Australia ICOMOS, 1999) และนำแนวคิดการอนุรักษ์แหล่งมรดกในประเทศจีนเกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งมรดก คือ ประวัติศาสตร์ความงามและหลักการทางวิทยาศาสตร์ (Principles for the Conservation of Heritage Sites in China, 2004) ซึ่งมีอยู่ 4 แนวคิด ได้แก่ 1) คุณค่าทางประวัติศาสตร์ (historical

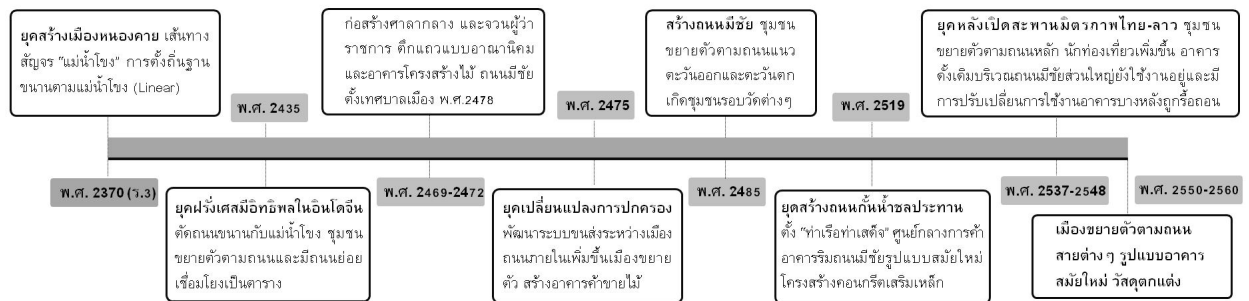
value) 2) คุณค่าทางความงาม (aesthetic value) 3) คุณค่าทางวิทยาศาสตร์และภูมิปัญญา (scientific value) และ 4) คุณค่าทางสังคม (social value) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่วนการท่องเที่ยวภายในย่านเมืองเก่าใช้แนวคิดการเดินเท้า (walking tourism) (Auntoniou, 1971) และแนวคิดการท่องเที่ยวพื้นที่ในเขตเมืองโดยทางจักรยาน (bike tourism) (Roman & Roman, 2014)

สำหรับการอนุรักษ์อาคารย่านเมืองเก่าและการท่องเที่ยว จากกรณีศึกษาโครงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและพัฒนาเมืองภูเก็ต ได้วิเคราะห์การใช้พื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคมและประโยชน์ใช้สอยของอาคาร และเสนอมาตรการและวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมในการอนุรักษ์อาคารเก่า (Kammeier & Sirirat, 1984) ส่วนการศึกษาการปรับเปลี่ยนอาคารพาณิชย์เก่าเป็นโรงแรมขนาดเล็กพื้นที่ศึกษาเกาะรัตนโกสินทร์ชั้นนอก พบว่า อายุอาคารมีผลต่อการเลือกเก็บรักษารูปลักษณ์ภายนอก และการปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอย ผู้ประกอบการให้ความสำคัญกับทำเลที่ตั้งและการใช้ลักษณะเฉพาะมาใช้ในการออกแบบภายใน ส่วนนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับทำเลที่ตั้งการออกแบบภายใน รูปลักษณ์ภายนอกอาคาร ราคาและการให้บริการ (Preechapuch, 2016) ส่วนการศึกษาย่านชุมชนเก่าถนนสายโขง อำเภอเชียงคาน เสนอแนวทางการปรับปรุงรูปแบบอาคารเรือนแถวสองชั้น ใช้วัสดุสมัยใหม่ เพื่อสร้างสีสันและความงามแบบใหม่ให้เหมาะกับนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ (Puangmanee, 2011)

6. ผลการวิจัย

6.1 พัฒนาการการตั้งถิ่นฐาน

ด้วยลักษณะทางกายภาพของเมืองหนองคาย ที่มีแม่น้ำโขงไหลผ่าน ประกอบกับการเป็นเมืองหน้าด่านในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง รวมถึงเป็นศูนย์กลางด้านการคมนาคมและเศรษฐกิจ ส่งผลให้มีกลุ่มคนหลากหลาย

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

รูปที่ 4 พัฒนาการการตั้งถิ่นฐานย่านเมืองเก่าหนองคาย (Settlement development of the Nong Khai old town)

เชื้อชาติอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมาก แบ่งได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวในเวียงจันทน์ 2) กลุ่มชาวเวียดนามจากประเทศเวียดนาม และในเวียงจันทน์ และ 3) ส่วนกลุ่มชาวจีนจากทางตอนใต้ของประเทศจีน และภาคกลางของประเทศไทย การตั้งถิ่นฐานเป็นลักษณะสังคมแบบเครือญาติเกาะกลุ่มตามริมแม่น้ำโขง วิถีชีวิตจึงมีความสัมพันธ์กับแม่น้ำโขง ภายหลังชุมชนได้ขยายตัวไปตามถนนมีชัย (รูปที่ 4) ถือเป็นถนนที่มีประวัติศาสตร์คู่เมืองมายาวนาน เห็นได้จากรูปแบบอาคารเก่าที่หลงเหลืออยู่ พื้นที่ย่านเมืองเก่าถนน มีชัยเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับวัด จากกายภาพของเมืองซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดกระจายอยู่เป็นจำนวนมาก คนในชุมชน จึงใช้พื้นที่วัดเป็นศูนย์รวมในการจัดกิจกรรมและงานประเพณีต่างๆ เช่น งานบุญบั้งไฟพญานาค งานแข่งเรือยาว งานทำบุญขึ้นปีใหม่ และงานประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น ส่วนอาชีพที่มีสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่มีต่อแม่น้ำโขงมายาวนาน คือ การทำประมงน้ำจืด (Boonkrajangsopée, 2009)

6.2 เอกลักษณ์เฉพาะตัวย่านเมืองเก่าหนองคาย แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ

1. เอกลักษณ์ด้านกายภาพตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง เป็นแม่น้ำสายหลักในภูมิภาคเสมือนประตู (gate way) เชื่อมโยงสู่ภูมิภาคอินโดจีน โดยเป็นพื้นที่การสัญจรทางน้ำและทางบกมาบรรจบกัน (mode of transportation) บริเวณท่าเรือ (ท่าเสด็จ) การตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มวางตัวเป็นแนวยาว (linear) ตลอดริมแม่น้ำโขงมีระยะของชุมชนพอประมาณ มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน (คุ้ม) 2. เอกลักษณ์ด้านเศรษฐกิจและสังคม เป็นย่านพาณิชย์กรรม มีตลาดท่าเสด็จจำหน่ายสินค้าจากกลุ่มประเทศอินโดจีนและอาหารพื้นเมือง มีถนนเชื่อมต่อกับย่านการค้าถนนมีชัย ซึ่งเป็นพื้นที่เศรษฐกิจหลักของเมือง มีวัดเป็นศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

3. เอกลักษณ์เฉพาะด้านจินตภาพ (image of the city) ของย่าน เกิดขึ้นจากความรู้สึก ความคุ้นเคยของคนในชุมชนที่มีต่อพื้นที่ (รูปที่ 5) แยกตามทฤษฎี 5 รูปแบบประกอบด้วย 1) เส้นทาง (path) มีเส้นทางน้ำ คือ แม่น้ำโขงเป็นทางสัญจรที่สำคัญของชาวไทยและชาวลาว เส้นทางบก คือ เส้นทางถนนมีชัยวางขนานกับแม่น้ำโขงตามแนวตะวันออกกับตะวันตก เชื่อมกับถนนสายย่อยเกิดเป็นตาราง (grid) ทำให้การเข้าพื้นที่มีความสะดวกรวดเร็ว มีทางเดินเท้าเชื่อมต่อระหว่างชุมชน และถนนเลียบริมแม่น้ำโขงเป็นเส้นทางที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินเท้าเยี่ยมชมกิจกรรมและวิถีชีวิตของชุมชน 2) ศูนย์รวมชุมชน (node) ศูนย์รวมระดับย่าน คือ ท่าเรือหนองคายและบริเวณลานวัฒนธรรม (ลานพญานาค) เป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมและออกกำลังกาย ส่วนศูนย์รวมระดับละแวกบ้าน คือ พื้นที่กิจกรรม งานประเพณีบริเวณที่ว่างภายในวัดศรีคุณเมือง วัดหายโศก วัดศรีชมชื่น วัดศรีเมืองและวัดลำดวน 3) ย่าน (district) ประกอบด้วย ย่านตลาด ท่าเสด็จ เน้นกิจกรรมการค้าขายสินค้าจากกลุ่มประเทศอินโดจีนและผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหาร ย่านถนนมีชัยเน้นกิจกรรมการค้าขาย การบริการ และที่พักอาศัย (เกสต์เฮาส์) โดยมีปรับเปลี่ยนการใช้งานอาคารเป็นที่พักสำหรับชาวต่างชาติ 4) เส้นขอบ (edge) คือ เส้นขอบที่เกิดจากแม่น้ำโขง และเส้นขอบของตึกแถวค้าขายอยู่สองฝั่งถนนมีชัย และ 5) ที่หมายตา (land mark) เป็นจุดสังเกตของคนภายในและภายนอกชุมชน ประกอบด้วย 1) ตึกแถวดั้งเดิมที่รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมฝรั่งเศสเส้นถนนมีชัย 2) ชุมประตูดั้งเดิมในย่านเมืองเก่า และ 3) เส้นแม่น้ำโขงที่หมายตา คือ พระพุทธรูปองค์ใหญ่ประดิษฐานอยู่ในวัดลำดวน เป็นที่หมายตาของคนริมฝั่งแม่น้ำโขงทั้งฝั่งไทยและฝั่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

รูปที่ 5 เอกลักษณ์ด้านจินตภาพย่านเมืองเก่าหนองคาย (Image of the Nong Khai old town)

6.3 พัฒนาการสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่า

พัฒนาการของอาคารในย่านเมืองเก่าหนองคายขึ้นอยู่กับอิทธิพลของวัฒนธรรมภายในพื้นที่และจากภายนอก รวมถึงการเปลี่ยนแปลงและการเติบโตด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อลักษณะและรูปแบบของอาคาร สถาปัตยกรรมของอาคารได้ดังนี้

ระยะแรกบ้านเรือนก่อสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง ได้ถูกยกสูง อาคารวางตามแนวเหนือใต้ขนานแม่น้ำโขง ตามคติความเชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ส่วนเรือนค้าขายไม้ชั้นเดียวหันหน้าออกสู่ถนน (Suwannasak, 2009) ต่อมาอาคารถูกพัฒนาเป็นโครงสร้างผนังก่ออิฐรับน้ำหนัก ในสมัยรัชกาลที่ 5 (หลังช่วงสงครามอินโดจีนฝรั่งเศส) มีการก่อสร้างอาคารแบบอาณานิคม (colonial style) หลังแรกของเมืองหนองคาย ซึ่งรับเอาแบบอย่างมาจากเมืองเวียงจันทน์ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คือ ศาลากลาง หลังแรกก่อสร้างระหว่างปี พ.ศ. 2440-2444 ก่อสร้างโดยพระยาอดุลยเดช สยามเศวตภักดี พิริยะพาหะ (อุยนาครทรรพ) เป็นข้าหลวงโยธาธิการ (Culture office of Nong Khai, 2004) ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ก่อสร้างจวนผู้ว่าราชการ ในช่วงปี พ.ศ. 2472-2479 โดยช่างชาวเวียดนามและชาวจีน และเมื่อประชากรเพิ่มขึ้นเมืองเกิดการขยายตัว เกิดเป็นย่านชุมชนการค้าตามแนวถนนมณีชัยไปทางทิศตะวันออกของจวนผู้ว่าราชการ การก่อสร้าง

อาคารแบบอาณานิคม เป็นลักษณะโครงสร้างผนังอิฐรับน้ำหนักก่อด้วยระบบเฟลมมิชบอนด์ โดยมีปูนเป็นตัวประสาน (Phusanam, 1996) ได้รับความนิยมในกลุ่มพ่อค้า จึงได้นำเทคนิคการก่อสร้างและรูปแบบไปสร้างตึกแถวค้าขาย ใช้ช่างก่อสร้างชาวเวียดนามเห็นได้จากลักษณะซุ้มวงโค้งกรอบด้านหน้าอาคาร รวมถึงการตกแต่งลวดลายปูนปั้นโดยใช้ความเชื่อของชาวจีน การวางผังพื้น บริเวณชั้นล่างด้านหน้าเพื่อการค้าขายประตูบานเพี้ยมไม้เปิดโล่งออกตลอดช่วงเสา ชั้นบนใช้เป็นที่พักอาศัย ต่อมาในปี พ.ศ. 2476 มีการพัฒนารูปแบบอาคารโครงสร้างผนังก่ออิฐรับน้ำหนักกับโครงสร้างไม้ ซึ่งเคยเป็นโครงสร้างอาคารแบบประเพณีของเรือนสมัยก่อน ชั้นล่างโครงสร้างก่ออิฐรับน้ำหนัก ชั้นบนโครงสร้างไม้ ประตูชั้นล่างบานเหล็กยึดและเหล็กม้วน หน้าต่างบานเกล็ดไม้ทรงสูง กระทั่งปี พ.ศ. 2478 ได้มีการก่อตั้งเทศบาลเมืองหนองคายขึ้น ในช่วงเวลานี้นิยมการก่อสร้างอาคารแถวค้าขายโครงสร้างไม้มากขึ้น เนื่องจากเป็นรูปแบบที่ก่อสร้างง่ายและหาวัสดุได้ในท้องถิ่น และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2502 เป็นต้นมา มีการก่อสร้างตึกแถวที่รับอิทธิพลจากตะวันตกและภาคกลาง เรียกว่าอาคารสมัยใหม่ เป็นผลจากความเจริญที่เกิดขึ้นพร้อมกับเส้นทางรถไฟจากกรุงเทพมหานครมาถึงหนองคาย และอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกที่มีมากขึ้นในขณะนั้น ลักษณะเป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก รูปทรง

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

รูปที่ 6 พัฒนาการรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารย่านเมืองเก่าหนองคาย
(Development of architectural styles of buildings in the old town Nong Khai)

เราคาดไม่ถึงว่าการประดับตกแต่ง ก่อสร้างโดยใช้ผู้รับเหมาและช่างในพื้นที่ ซึ่งในช่วงเวลาที่เริ่มมีการใช้กฎหมายควบคุมอาคารของเทศบาลมาบังคับใช้ และปัจจุบันในพื้นที่ย่านเมืองเก่าหนองคาย มีการพัฒนาและก่อสร้างอาคารรูปแบบแปลกใหม่มีความสูง 4 ถึง 5 ชั้น ส่งผลให้ย่านเมืองเก่าแห่งนี้ มีความหลากหลายทางสถาปัตยกรรมตามยุคสมัยมากขึ้น

สรุปการเชื่อมโยงรูปแบบสถาปัตยกรรมในย่านเมืองเก่า ได้จาก 3 พื้นที่ คือ 1) จากประเทศจีนตอนใต้ซึ่งนำรูปแบบการวางผังการใช้สอยอาคารในย่านเมืองที่มีความหนาแน่น ลักษณะด้านหน้าแคบแต่ลึกเปิดคอร์ทกลางเป็นช่วงๆ ด้านหน้าติดถนนเน้นกิจกรรมการค้าขาย ด้านหลังและชั้นบนเพื่อยอยู่อาศัย ผังใช้เทคนิคดินอัด 2) จากประเทศเวียดนาม รูปแบบการวางผังพื้นมีลักษณะ ร่วมกับวัฒนธรรมของจีนกับฝรั่งเศส เทคนิคการก่อสร้างโครงสร้างผนังก่ออิฐรับน้ำหนัก ใช้วัสดุหลากหลายขึ้นและการตกแต่งปูนปั้น โดยเฉพาะฝีมือช่างชาวเวียดนามซึ่งคุ้นเคยกับการก่อสร้างอาคารให้กับฝรั่งเศส และ 3) รูปแบบจากภาคกลาง การวางผังเน้นการใช้สอยเต็มพื้นที่ การตกแต่งแบบตะวันตกที่เน้นความเรียบง่าย

สำหรับอาคารในย่านเมืองเก่าหนองคาย แบ่งประเภทงานสถาปัตยกรรมตามช่วงเวลาก่อสร้าง (รูปที่ 6)

ได้ดังนี้ 1) อาคารทางราชการ 2) อาคารตึกแถวค้าขายรูปแบบอาณานิคม 3) อาคารค้าขายครึ่งปูนครึ่งไม้และอาคารไม้ และ 4) อาคารพาณิชย์รูปแบบสมัยใหม่

6.4 ลักษณะกรอบรูปด้านหน้าของอาคาร

1. แบ่งตามลักษณะการใช้งานได้ดังนี้ 1) อาคารรูปแบบอาณานิคมสองชั้น รับอิทธิพลจากฝรั่งเศส โครงสร้างผนังก่ออิฐรับน้ำหนัก (รูปที่ 7) ระยะห่างช่วงเสา ด้านหน้ามีขนาดเท่ากัน ผนังชั้นล่างตรงกับผนังชั้นบน ระเบียงชั้นบนยื่นบังแดดทางเดินชั้นล่าง (arcade) เสาปูนสี่เหลี่ยมปูนปั้นหัวเสาตลอดรายดอกไม้และใบไม้ ราวระเบียงลูกกรงปูนลวดลายเรขาคณิต ช่องลมระบายอากาศเหนือประตูประดับลวดลายพรรณไม้ เครื่องถ้วยดอกไม้หรือทองจีน ประติมากรรมหน้าต่าง ชุ่มวงโค้ง (arch) ปูนปั้นลายมังกรแทนสัญลักษณ์ของอำนาจ ความกล้าหาญและความยิ่งใหญ่ ส่วนลวดลายท่อนหรือดอกบัวแทนสัญลักษณ์ของความชื่นบานและมีโชค ลาภ ลายเถาวัลย์แทนสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์และลวดลายบัวแทนสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ (Dulyasucharit, 2002) 2) อาคารโครงสร้างไม้สองชั้น (รูปที่ 8) สันนิษฐานว่ารับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสาน ระยะห่างช่วงเสาด้านหน้าเท่าๆ กัน สัดส่วนความสูงชั้นล่างและชั้นบนเท่ากัน หลังคา

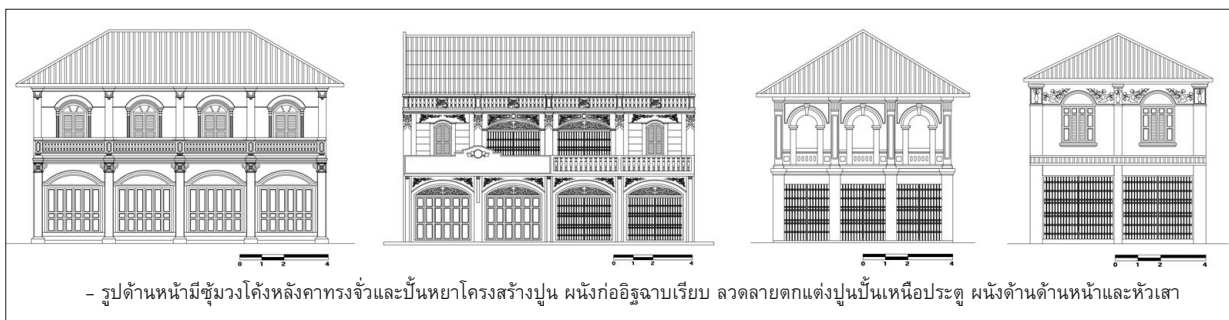
ทรงจั่วและทรงปั้นหยา ระเบียงไม้ยื่นด้าน หน้าบังแดด มีเสาไม้ค้ำ ลวดลายเรขาคณิตมีจังหวะแบบเรียบง่าย

3) อาคารโครงสร้างครึ่งปูนครึ่งไม้ (รูปที่ 9) ชั้นล่างเป็น โครงสร้างก่ออิฐรับน้ำหนักอิทธิพลจากตะวันตก ชั้นบนเป็น โครงสร้างไม้อิทธิพลสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ระยะห่างช่วง เสาด้านหน้ามีขนาดเท่ากัน ผนังชั้นล่างและชั้นบนตรงกัน ส่วนระเบียงไม้ชั้นบนด้านหน้ายื่น ทำให้ทางเดินชั้นล่าง เกิดร่มเงา การตกแต่งปูนปั้นหัวเสาแบบตะวันตกอย่าง ชัดเจน สัดส่วนความสูงชั้นล่างมักจะสูงกว่าชั้นบน และ

4) อาคารรูปทรงสมัยใหม่ (modern) ความสูง 2 ถึง 3 ชั้น โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กรูปทรงเรียบง่ายไม่เน้นการ

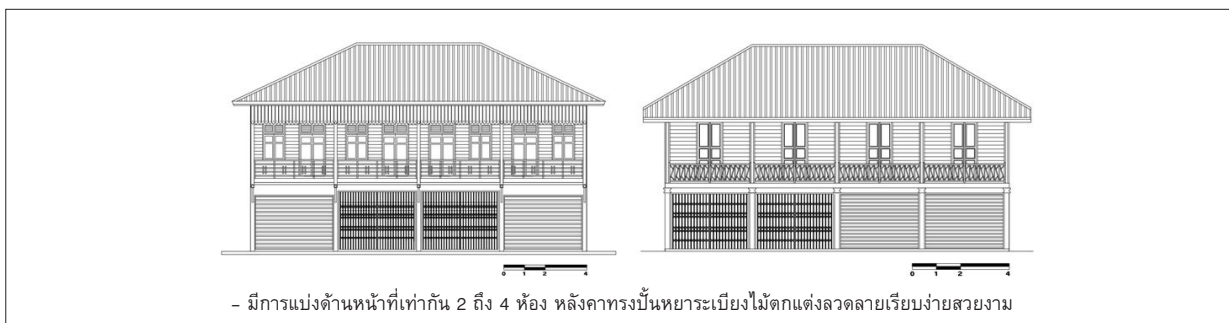
ตกแต่ง มีการใช้ครีบกอนกรีตหนา 10-20 เซนติเมตร เพื่อ เป็นกันสาดบังฝนและบังแดด มีรูปแบบที่แตกต่างกันและ เป็นการเพิ่มมิติให้กับกรอบด้านหน้าอาคาร (รูปที่ 10)

2. การต่อเติมที่ส่งผลต่อลักษณะกรอบด้านหน้า อาคาร คือ 1) การปรับเปลี่ยนรูปทรงหลังคา เกิดจากการ ตัดส่วนห้องเพื่อแบ่งขายทำให้หลังคาด้านหนึ่งเป็นทรงปั้น หยาและอีกด้านหนึ่งเป็นทรงจั่ว และ 2) การต่อเติมพื้นที่ ใช้สอยที่ขาดการควบคุมรูปแบบ เช่น การกั้นผนังกระจก การติดตั้งป้ายโฆษณา การต่อเติมหลังคาเหล็กและกันสาด ผ้าใบ (รูปที่ 11)

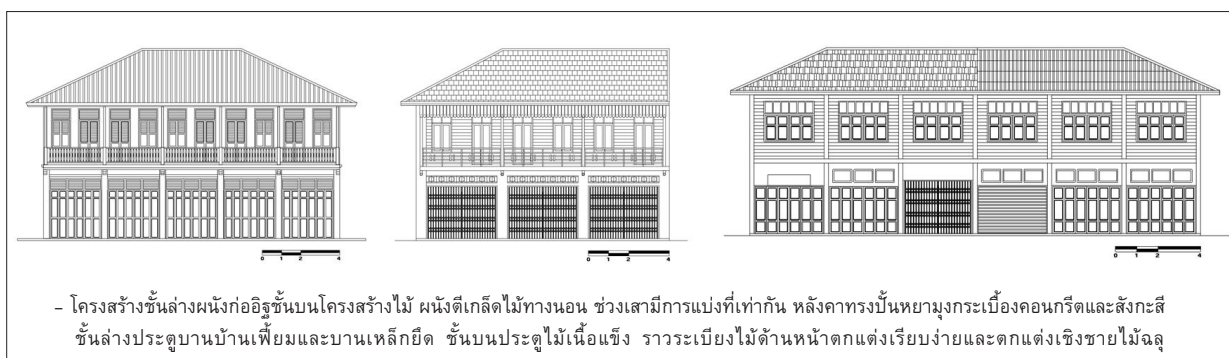
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

รูปที่ 7 กรอบด้านหน้าของอาคารแบบอาณานิคม (Colonial façade of building)

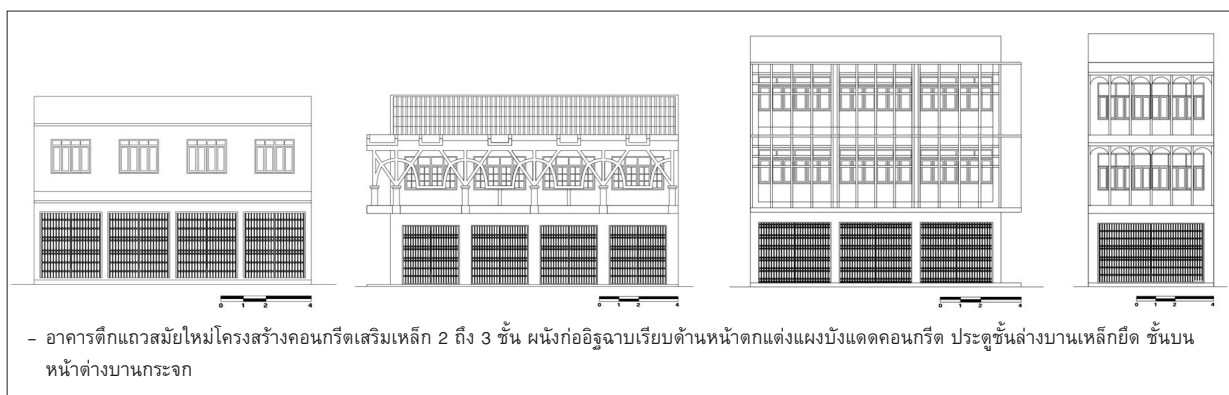
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

รูปที่ 8 กรอบด้านหน้าของอาคารไม้สองชั้น (Two story wooden façade of building)

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

รูปที่ 9 กรอบด้านหน้าอาคารครึ่งปูนครึ่งไม้สองชั้น (Two story half-timbered wood façade of building)

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

รูปที่ 10 กรอบด้านหน้าของอาคารสมัยใหม่ (Modern façade of building)

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

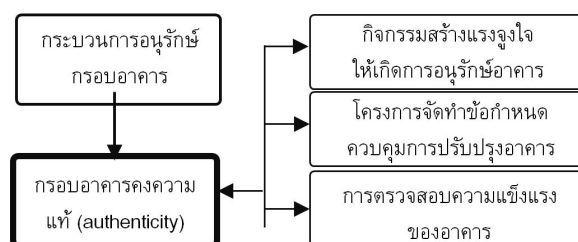
รูปที่ 11 ลักษณะการต่อเติมด้านหน้าอาคาร (The addition façade of building)

7. แนวทางปรับปรุงกรอบด้านหน้าอาคาร ตามแนวคิดการอนุรักษ์

7.1 ความคิดเห็นจากชุมชน

จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากเจ้าของอาคาร ผู้เช่าอาคาร สถาปนิกผู้เชี่ยวชาญการอนุรักษ์และเจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองหนองคาย โดยความคิดเห็นส่วนใหญ่เห็นว่าการปรับปรุงอาคารรูปแบบอาณานิคมควรใช้แนวทางการเก็บรักษาแผงด้านหน้าให้คงรูปแบบเดิมมากที่สุด โดยเฉพาะสัดส่วน รูปทรงหลังคา ชูมวงโค้ง ลวดลายปูนปั้น ผนังและหัวเสา รูปแบบของประตู หน้าต่าง กรอบหน้าต่างและระเบียง ส่วนอาคารโครงสร้างไม้และอาคารโครงสร้างครึ่งปูนครึ่งไม้ ควรเก็บรักษารูปทรงหลังคา รูปแบบผนัง ประตู หน้าต่าง ระเบียงไม้ ลายฉลุไม้ชายคาและค้ำยันไม้ โดยเลือกใช้วัสดุที่ทำเลียนแบบหรือวัสดุใหม่ที่มีความกลมกลืนทั้งชนิดและโทนสี สำหรับการปรับปรุงอาคารรูปแบบสมัยใหม่ ความคิดเห็นส่วนใหญ่เห็นว่าควรเก็บรักษาแผงด้านหน้าอาคาร โดยเฉพาะรูปแบบคาน้ำคอนกรีตยื่นและรูปแบบระเบียง การต่อเติมกันสาดควรคำนึงถึงสัดส่วน การเลือกใช้วัสดุที่มีความกลมกลืน ข้อเสนอแนะของสถาปนิกในการปรับปรุงอาคาร คือ ต้องมีมาตรการส่งเสริมด้านการอนุรักษ์ให้แก่ชุมชน เช่น จัดอบรมให้ความรู้เบื้องต้น จัดทำคู่มือและการจัดกิจกรรมประกวดภาพถ่ายภาพถ่ายอาคารเก่าในเมืองหนองคาย และการสร้างแรงจูงใจ ยกย่องและให้รางวัลแก่เจ้าของอาคารที่มีการอนุรักษ์ ส่วนข้อเสนอแนะจากเจ้าหน้าที่ของเทศบาลเมือง

หนองคาย ให้ความคิดเห็นว่าก่อนที่จะทำการปรับปรุงอาคาร ต้องให้วิศวกรตรวจสอบความแข็งแรงก่อน และควรมีโครงการจัดทำข้อกำหนดปรับปรุงอาคาร (รูปที่ 12)

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

รูปที่ 12 สรุปแนวทางการปรับปรุงกรอบด้านหน้า (The Building Façade Renovation Guideline)

7.2 แนวทางปรับปรุงกรอบด้านหน้าอาคาร

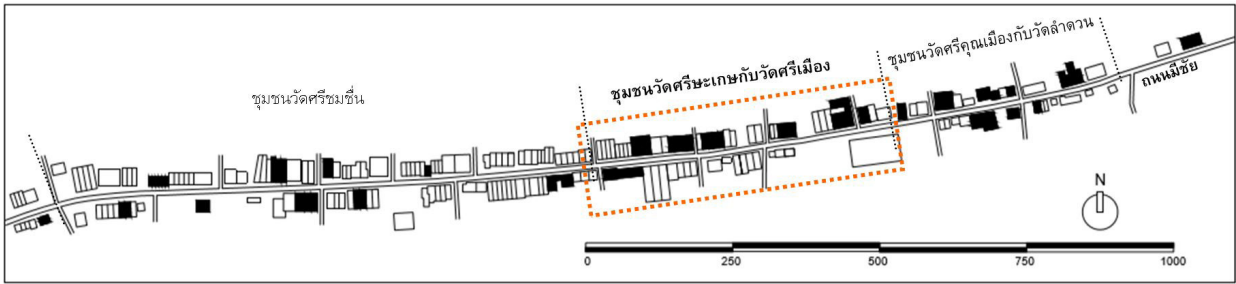
จากความคิดเห็นที่ได้จากชุมชน ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ร่วมกับทฤษฎีการอนุรักษ์กรอบด้านหน้าอาคาร เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการเสนอแนวทางเบื้องต้น โดยพิจารณาเลือกพื้นที่ต้นแบบ คือ ชุมชนวัดศรีสะเกษ ถึงวัดศรีเมือง (รูปที่ 13 และ 14) ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีตึกแถวดั้งเดิมตั้งเรียงรายอยู่เป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางกายภาพของย่านประวัติศาสตร์ โดยทำการแบ่งกลุ่มการปรับปรุงกรอบด้านหน้าของอาคารออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ 1) อาคารดั้งเดิมประกอบด้วยรูปแบบอาณานิคม อาคารโครงสร้างไม้ และอาคารโครงสร้างครึ่งปูนครึ่งไม้จำนวน 11 หลัง และ 2) อาคารรูปแบบสมัยใหม่จำนวน 25 หลัง (ตารางที่ 1 และ 2)

ตารางที่ 1 การปรับปรุงกรอบด้านหน้าอาคารดั้งเดิม (The Renovation façade of original buildings)

องค์ประกอบด้านหน้า	แนวทางปรับปรุง
1.สัดส่วนรูปด้านหน้า	การเก็บรักษาแผงด้านหน้า ควบคุมความสูงเพื่อไม่ให้เกิดการปรับปรุงส่งผลต่อสัดส่วนอาคาร
2.ลักษณะหลังคา	การเก็บรักษารูปทรงหลังคาเดิม โดยการตรวจสอบและเสริมโครงสร้างให้แข็งแรง
3.วัสดุผนังหลังคา	ใช้วัสดุทำเลียนแบบ เลือกรูปแบบและสีกลมกลืนกับวัสดุดั้งเดิม
4.ซุ้มวงโค้ง ลวดลายปูนปั้นผนังและหัวเสา	ใช้วัสดุทำเลียนแบบ เลือกชนิดของปูนและสีกลมกลืนกับลวดลายเดิม โดยใช้ช่างปูนปั้น
5.ประตู	ใช้วัสดุทดแทน ให้สอดคล้องกับการใช้งาน และมีรูปแบบใกล้เคียงแบบเดิมมากที่สุด
6.หน้าต่าง และกรอบหน้าต่าง	รักษาของเดิม ลักษณะหน้าต่างและกรอบหน้าต่างชั้นบนใช้รูปแบบบานเกล็ดไม้ทรงสูง มีกรอบปูนปั้นรอบบานหน้าต่าง
7.ระเบียง	รักษาของเดิม ใช้รูปแบบปูนปั้นมีเสารับซุ้มโค้ง ราวจะเบีย่งปูนปั้นรูปวงรี รูปแบบลูกกรงเขรามิคและลวดลายระเบีย่งไม้
8.รายละเอียดผนัง	ใช้วัสดุทดแทน ผนังปูนใช้ปูนฉาบสำหรับปูนเก่า ผนังไม้ใช้วัสดุสังเคราะห์ ใช้สีกลมกลืนกับผนังเดิม
9.ชายคาและค้ำยัน	รักษาของเดิม ใช้ไม้เนื้อแข็งทำเลียนแบบของเดิม

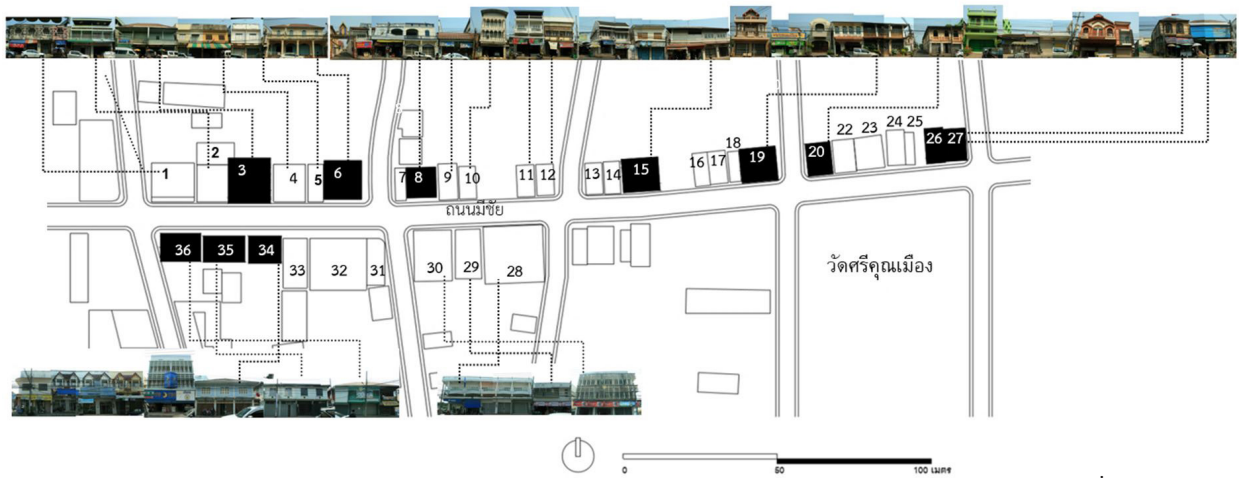
ตารางที่ 2 การปรับปรุงกรอบด้านหน้าอาคารรูปแบบสมัยใหม่ (The Renovation façade of modern buildings)

องค์ประกอบด้านหน้า	แนวทางปรับปรุง
1.สัดส่วนรูปด้านหน้า	การเก็บรักษาแผงด้านหน้า
2.ลักษณะหลังคา	การเปลี่ยนรูปแบบหลังคาใหม่ เพื่อแก้ไขปัญหาการรั่วซึมของหลังคาคอนกรีต (slab) โดยทำหลังคาใหม่คลุมหลังคาเดิม
3.คาน้ำคอนกรีตยื่น	ใช้วัสดุทำเลียนแบบ มีรูปแบบและสีเหมือน กับคาน้ำคอนกรีตเดิม
4.ระเบีย่ง	ใช้วัสดุทำเลียนแบบ มีรูปแบบและสีเหมือน กับระเบีย่งเดิม

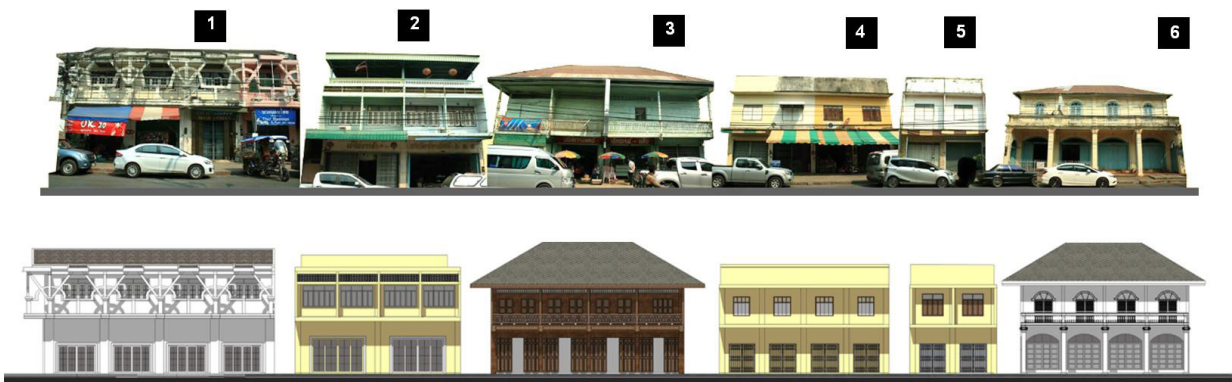
รูปที่ 13 ตำแหน่งพื้นที่ต้นแบบที่ทำการปรับปรุงอาคารช่วงชุมชนศรีสะเกษกับวัดศรีเมือง (Prototypes area of Sisaket and Si Mueang temple community building)

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

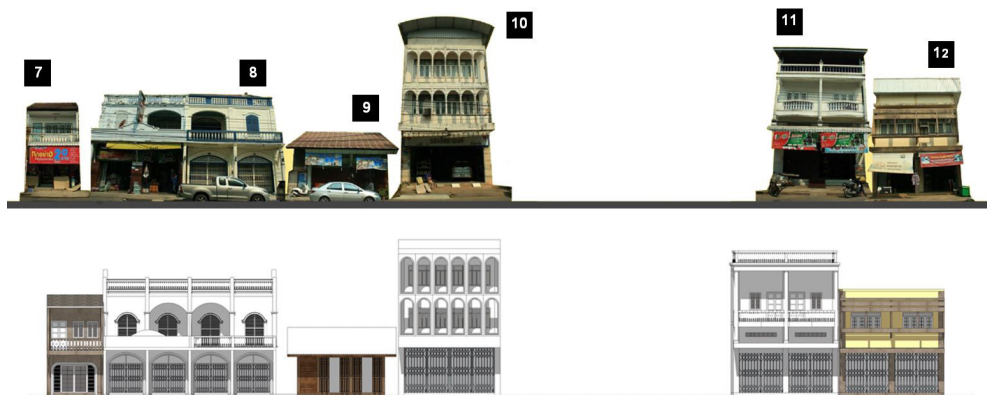
รูปที่ 14 ตำแหน่งการปรับปรุงอาคารช่วงชุมชนศรีสะเกษกับวัดศรีเมือง
(Renovation of Sisaket and Si Mueang temple community building)

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

บน : กรอบด้านหน้าก่อนการปรับปรุง ล่าง : กรอบด้านหน้าภายหลังทำการปรับปรุง อาคารโครงสร้างไม้ (ตำแหน่งที่ 3) และอาคารรูปแบบอาณานิคม (ตำแหน่งที่ 6) ปรับปรุงโดยใช้แนวคิดการเก็บรักษาผังหน้าอาคารให้คงสภาพเดิมมากที่สุดโดยการทาสีใหม่ สำหรับอาคารสมัยใหม่ (ตำแหน่งที่ 1 2 4 และ 5) ปรับปรุงโดยใช้แนวคิดการเก็บรักษาผังหน้าอาคารทาสีใหม่และปรับรูปแบบกันสาดใหม่

รูปที่ 15 กรอบด้านหน้าก่อนการปรับปรุงและภายหลังทำการปรับปรุง ตำแหน่งที่ 1 ถึง 6
(Before and after façade renovation of buildings position 1 to 6)

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

บน : กรอบด้านหน้าก่อนการปรับปรุง ล่าง : กรอบด้านหน้าภายหลังทำการปรับปรุงอาคารรูปแบบอาณานิคม (ตำแหน่งที่ 8) ปรับปรุงโดยใช้แนวคิดการเก็บรักษาผังหน้าอาคารให้คงสภาพเดิมมากที่สุดโดยการทาสีใหม่ อาคารโครงสร้างไม้ชั้นเดียว (ตำแหน่งที่ 9) และอาคารสมัยใหม่ (ตำแหน่งที่ 7 10 11 และ 12) ปรับปรุงโดยใช้แนวคิดการเก็บรักษาผังหน้าอาคารทาสีใหม่และปรับรูปแบบกันสาดใหม่

รูปที่ 16 กรอบด้านหน้าก่อนการปรับปรุงและภายหลังทำการปรับปรุง ตำแหน่งที่ 7 ถึง 12
(Before and after façade renovation of buildings position 7 to 12)

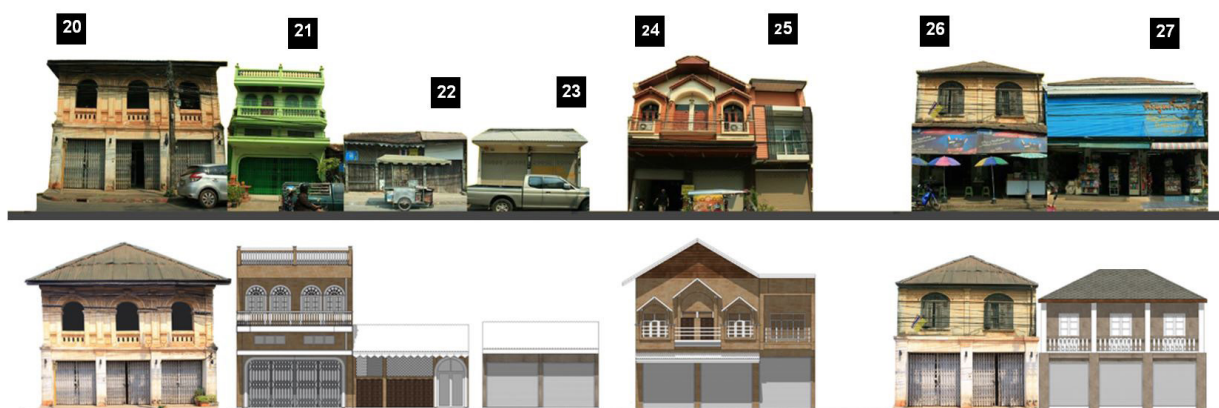

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

บน : กรอบด้านหน้าก่อนการปรับปรุง ล่าง : กรอบด้านหน้าภายหลังทำการปรับปรุง อาคารโครงสร้างครึ่งปูนครึ่งไม้ (ตำแหน่งที่ 15 และ 19) ใช้แนวคิดการเก็บรักษาผนังอาคารให้สภาพคงเดิมมากที่สุดและแนวคิดการใช้วัสดุใหม่โดยเปลี่ยนผนังไม้ชั้นบนทำสีใหม่ ปรับรูปแบบหลังคาทำกันสาดและผ้าใบบังแดดให้สอดคล้องกับอาคาร สำหรับอาคารสมัยใหม่สูง 1 ชั้น และ 2 ชั้น (ตำแหน่งที่ 13 14 16 17 และ 18) ปรับปรุงโดยใช้แนวคิดการเก็บรักษาผนังอาคารทาสีโทนเดิมและปรับรูปแบบกันสาดใหม่

รูปที่ 17 กรอบด้านหน้าก่อนการปรับปรุงและภายหลังทำการปรับปรุง ตำแหน่งที่ 13 ถึง 19

(Before and after façade renovation of buildings position 13 to 19)

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

บน : กรอบด้านหน้าก่อนการปรับปรุง ล่าง : กรอบด้านหน้าภายหลังทำการปรับปรุงอาคารรูปแบบอาณานิคม (ตำแหน่งที่ 20 26 และ 27) ปรับปรุงโดยใช้แนวคิดการเก็บรักษาผนังอาคารรักษาสภาพคงเดิมมากที่สุดโดยการทาสีใหม่ และแนวคิดการเลือกใช้วัสดุใหม่แทนที่ของเดิม ปรับรูปแบบกันสาด ผ้าใบบังแดดและป้ายหน้าร้านให้สอดคล้องกับรูปแบบอาคาร สำหรับอาคารสมัยใหม่สูง 1 ชั้น และ 2 ชั้น (ตำแหน่งที่ 21 ถึง 25) ปรับปรุงโดยใช้แนวคิดการเก็บรักษาผนังอาคารทาสีโทนน้ำตาลอ่อน เหลืองอ่อน เขียวอ่อนและปรับปรุงกันสาดให้มีรูปแบบและสีที่กลมกลืนกับอาคาร

รูปที่ 18 กรอบด้านหน้าก่อนการปรับปรุงและภายหลังทำการปรับปรุง ตำแหน่งที่ 20 ถึง 27

(Before and after façade renovation of buildings position 20 to 27)

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

บน : กรอบด้านหน้าก่อนการปรับปรุง ล่าง : กรอบด้านหน้าภายหลังทำการปรับปรุงอาคารสมัยใหม่สูง 2 ชั้นและ 3 ชั้น โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก (ตำแหน่งที่ 28 ถึง 33) ปรับปรุงโดยใช้แนวคิดการเก็บรักษาผนังอาคารทาสีโทนน้ำตาลอ่อน เหลืองอ่อน เขียวอ่อนและกันสาดให้มีรูปแบบและสีที่กลมกลืนกับอาคาร ส่วนรูปแบบอาคารโครงสร้างผนังก่ออิฐสองชั้น (ตำแหน่งที่ 34 และ 35) ใช้แนวคิดการเก็บรักษาผนังอาคารทาสีโทนฟ้าอ่อน และอาคารโครงสร้างไม้สองชั้น (ตำแหน่งที่ 36) ปรับปรุงโดยใช้แนวคิดการเลือกใช้วัสดุใหม่แทนที่ของเดิม ใช้ไม้สังเคราะห์แทนผนังไม้เดิมที่ชำรุดและปรับปรุงป้ายด้านหน้าให้มีรูปแบบและสีที่กลมกลืนกับอาคาร

รูปที่ 19 กรอบด้านหน้าก่อนการปรับปรุงและภายหลังทำการปรับปรุง ตำแหน่งที่ 28 ถึง 36

(Before and after façade renovation of buildings position 28 to 36)

8. แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวในย่านเมืองเก่า หนองคาย

8.1 ศักยภาพของพื้นที่ย่านเมืองเก่าหนองคาย

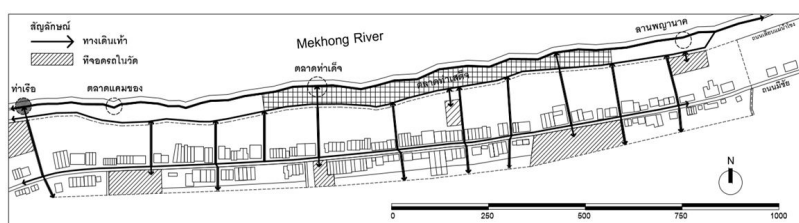
พื้นที่ย่านเมืองเก่าหนองคาย มีศักยภาพในการดึงดูดใจของการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และความ เป็นอยู่ของกลุ่มคนในย่านเมืองเก่า ซึ่งยังคงยึดมั่นตามแบบแผนขนบธรรมเนียมประเพณีไทย จีนและเวียดนาม รวมถึงมีเทศกาลตามความเชื่อที่ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติทุกปี เช่น เทศกาลตรุษจีน งานฉลองอนุสาวรีย์ปราบฮ่อ เทศกาลมหาสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนพรรษา งานประเพณีบั้งไฟพญานาค งานเทศกาลลอยกระทง และงานแข่งเรือยาวลำนํ้าโขง ด้านศักยภาพในการจัดการย่านเมืองเก่า นั้น มีกลุ่มองค์กรภาคีเครือข่ายอนุรักษ์ ซึ่งเกิดจากรวมตัวของคนในชุมชน มีบทบาทหลักในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผลการสำรวจและประเมินคุณค่าสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่านเมืองเก่าหนองคาย พบว่ามีสถานที่ท่องเที่ยวทางสถาปัตยกรรม แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) อาคารทางราชการและอาคารสาธารณะ ได้แก่ จวนผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคาย เป็นอาคารที่ได้รับการอนุรักษ์ มีรูปแบบอาณานิคมฝรั่งเศส และสำนักงานศุลกากร (ศุลกสถาน) ใช้ติดต่อการค้าชายแดนไทยลาว 2) ตึกแถวอาณานิคมฝรั่งเศสบริเวณถนนมีชัย และ 3) ศาสนสถานสำคัญ ประกอบด้วย สิมโบราณวัดหายโศก มีอายุกว่า 300 ปี อุโบสถวัดศรีคุณเมืองเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อสุกจำลองปางมารวิชัย อุโบสถวัดศรีเมืองเป็น

ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพระไชยเชษฐา และยังมีเจดีย์ศรีสารพัดนึกรวมและวิหารหลวงพ่อศิลาคำพระพุทธรูปเก่าแก่อายุกว่า 400 ปี ตั้งอยู่ในวัดลำดวน ส่วนสถานที่ท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสังคม ประกอบด้วย 1) ตลาดท่าเสาหรือคนในท้องถิ่นเรียกว่า “ตลาดท่าเรือ” เป็นแหล่งรวมสินค้า อาหารแปรรูป เครื่องไฟฟ้าและสินค้าต่างๆ ในแถบอินโดจีน 2) ลานวัฒนธรรม (ลานพญานาค) เป็นพื้นที่จัดกิจกรรมของจังหวัดและพื้นที่ออกกำลังกายของคนในชุมชนและภายนอกชุมชน และ 3) ตลาดแค่มของ (ถนนคนเดิน) เป็นแหล่งรวมสินค้าและอาหารพื้นถิ่น

8.2 แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวในย่านเมืองเก่า หนองคาย

ผลจากการประชุมและสัมมนาร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในย่านเมืองเก่าหนองคายได้ 2 แนวทางดังนี้

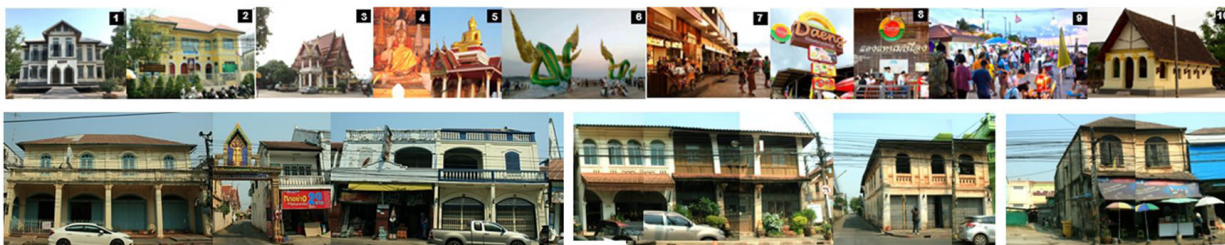
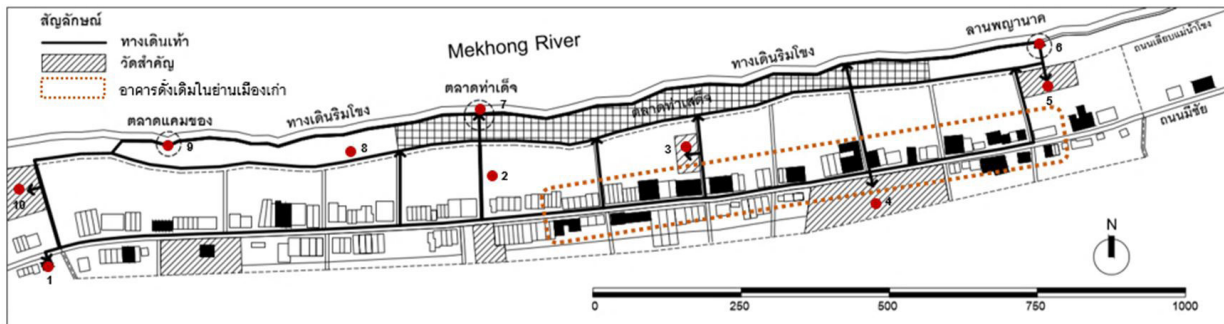
1. แนวทางปรับปรุงโครงข่ายสัญจรภายในย่านเมืองเก่า มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เชื่อมโครงข่ายการสัญจร 3 ระบบ คือ คน รถ และเรือ และ 2) พัฒนาทางเดินเท้าและทางจักรยาน ให้มีความสะดวกปลอดภัย และเชื่อมโยงย่านเมืองเก่ากับสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้เคียง (รูปที่ 20)
2. แนวทางด้านภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อม ภายในย่านเมืองเก่า มีวัตถุประสงค์ คือ 1) สร้างภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อม 2) สร้างเอกลักษณ์ที่เป็นจุดเด่น และ 3) ปรับปรุงพื้นที่ว่างภายในวัดให้เป็นพื้นที่พักผ่อนและเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของคนชุมชนและนักท่องเที่ยว (รูปที่ 21)

รายละเอียดการปรับปรุง : การเชื่อมต่อการสัญจร 3 ระบบ ระบบคน คือ ทางเดินเท้าจากระบบรถ คือ ถนนและที่จอดรถไปยังระบบเรือ คือ ท่าเรือ และระบบทางเดินเท้ายังเชื่อมไปยังจุดกิจกรรมอื่นๆ เช่น ตลาดท่าเสา วัด ทางเดินริมโขง ลานพญานาค และตลาดแค่มของ ได้อย่างสะดวกเป็นการลดปัญหา

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

รูปที่ 20 การเชื่อมโครงข่ายสัญจรภายในย่านเมืองเก่า (Circulation network in the old town)

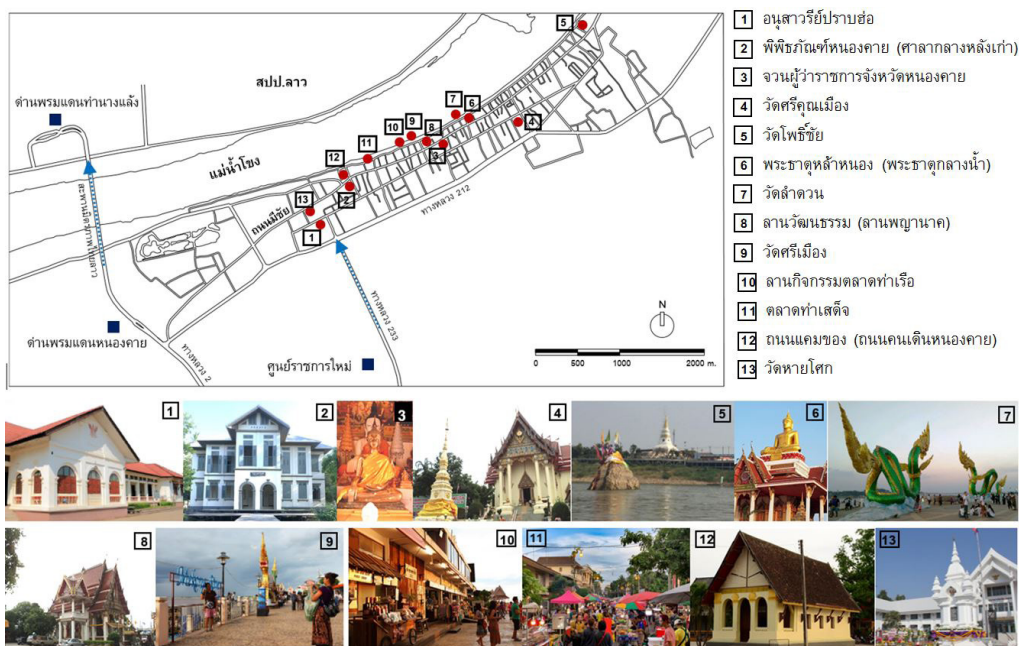
ทางเดินเท้าบริเวณย่านเมืองเก่าช่วงชุมชนวัดศรีเกษกับวัดศรีเมือง มีตึกแถวรูปแบบอาณานิคมฝรั่งเศสสองชั้นที่ทรงคุณค่าตั้งเรียงรายอยู่หลายหลัง
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

รูปที่ 21 เส้นทางท่องเที่ยวรูปแบบการเดินเท้าในพื้นที่ย่านเมืองเก่า (Walking tourism in the old town)

ปรับปรุงภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมบริเวณสองข้างทางถนนมีชัย ใช้แนวคิดการสร้างแนวแกน (axis) และควบคุมเส้นขอบฟ้า (sky line) กำหนดจุดจอดรถจักรยาน
ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

รูปที่ 22 แนวทางด้านภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมในย่านเมืองเก่า (Urban landscape in the old town)

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

รูปที่ 23 สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองหนองคาย (Cultural attraction tourist in Nong Khai)

9. รูปแบบการท่องเที่ยวย่านเมืองเก่าเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในเมืองหนองคาย

9.1 เส้นทางท่องเที่ยวในย่านเมืองเก่า

จากแนวทางการปรับปรุงกรอบอาคาร และด้วยศักยภาพของพื้นที่ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์รวมถึงมีมรดกทางวัฒนธรรมเหมาะสมที่จะพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งผลจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันกับชุมชนแล้วนั้น ทุกฝ่ายเห็นด้วยที่จะพัฒนาย่านเมืองเก่าให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งนอกจากภายในย่านที่มีอาคารดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์แล้วยังมีวัดสำคัญหลายแห่งสามารถเชื่อมโยงเส้นทางได้ สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อใช้เป็นต้นแบบแบ่งเป็น 1) แนวทางการเยี่ยมชมภายในอาคารที่ดำเนินธุรกิจ อย่างเช่น ร้านกาแฟบ้านทวด เหมาะสำหรับเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมภายในได้ เป็นอาคารแบบอาณานิคมฝรั่งเศส แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการใช้งาน แต่ยังคงลักษณะดั้งเดิมไว้ค่อนข้างสมบูรณ์ ทั้งกรอบด้านหน้าอาคาร และการวางผังอาคาร และ 2) แนวทางการให้นักท่องเที่ยวชมเฉพาะภายนอกอาคารโดยมีประวัติความเป็นมา แผนผังและรูปแบบอาคารจัดทำในลักษณะแผ่นพับและสื่อออนไลน์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาข้อมูลเชิงลึกได้ สำหรับรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม คือ การเดินเท้า ส่วนข้อเสนอแนะของทุกฝ่ายมีความเป็นห่วงในเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวความปลอดภัยในการสัญจรและปริมาณขยะที่จะเพิ่มขึ้น

สรุปผลการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท่องเที่ยวภายในย่านเมืองเก่า (รูปที่ 22) รูปแบบการเดินเท้า 2 เส้นทาง คือ เส้นทางที่ 1 เส้นทางท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ มีสถาปัตยกรรมและพุทธสถานตามแนวถนนมีชัย ระยะทางรวม 1.2 กิโลเมตร ลักษณะของเส้นทางเป็นแบบทางเดี่ยว ประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ได้แก่ จวนผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคาย สำนักงานศาลากร สิมโบราณวัดหายโศก วัดศรีชมชื่น ดิแกวดั้งเดิมรูปแบบอาณานิคม ร้านกาแฟบ้านทวด ร้านอาหารพริกหวาน อาคารแถวโครงสร้างไม้เก่า วัดศรีเกษ วัดศรีเมือง วัดศรีคุณเมือง และวัดลำตวน สถานที่ท่องเที่ยวเปิดโล่งและนันทนาการ ได้แก่ ลานวัฒนธรรม (ลานพญานาค) และเส้นทางที่ 2 เส้นทางท่องเที่ยวประเภทจับจ่ายใช้สอยซื้อสินค้าตลาดอินโดจีน สินค้าพื้นถิ่นและอาหารพื้นเมือง มีระยะทางรวม 950 เมตร เส้นทางเป็นแบบทางเดี่ยว ประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ได้แก่ ตลาด

ท่าเสด็จ (ตลาดท่าเรือ) ร้านอาหารระเบียงแม่โขง ร้านอาหารบ้านแมริม่น้ำ ร้านแดงแหม่นเนื่อง ร้านกาแฟริมโขง และตลาดแค่มของ (ถนนคนเดิน) ซึ่งเส้นทางเดินเท้าทั้ง 2 เส้นทาง สามารถเดินเชื่อมถึงกันได้ เนื่องจากมีถนนซอยตัดผ่านเป็นระยะ ช่วงเวลาที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวรูปแบบการเดินเท้า คือ ช่วงเวลา 16.00-19.00 น.

9.2 การท่องเที่ยวย่านเมืองเก่าเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในเมืองหนองคาย

สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองหนองคาย (รูปที่ 23) ประเมินจากคุณค่าองค์ประกอบตามเกณฑ์ 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) คุณค่าทางประวัติศาสตร์ 2) คุณค่าทางความงาม 3) คุณค่าทางวิทยาศาสตร์และภูมิปัญญา และ 4) คุณค่าทางสังคม ผลจากประเมินคุณค่าสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองหนองคาย พบว่าสถานที่ท่องเที่ยวที่มีองค์ประกอบคุณค่าทางวัฒนธรรมครบทั้ง 4 ด้าน มีอยู่ 2 แห่ง คือ 1) วัดประดิษฐ์ธรรมคุณ มีตำนานความเชื่อว่าพระใสเคยประดิษฐานอยู่วัดแห่งนี้ ก่อนย้ายไปวัดโพธิ์ชัย และ 2) จวนผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคาย (หลังเก่า) เป็นอาคารที่แสดงรูปแบบอาณานิคมได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันได้ทำการอนุรักษ์ไว้ เคยเป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เมื่อครั้งที่ทั้งสองพระองค์ทรงเสด็จเยี่ยมราษฎรในจังหวัดหนองคาย สถานที่ท่องเที่ยวที่มีองค์ประกอบคุณค่าทางวัฒนธรรม 3 ด้าน คือ ทางประวัติศาสตร์ ทางความงามและสังคม มีอยู่ 3 แห่ง ได้แก่ 1) วัดโพธิ์ชัย เป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อพระใส พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมืองหนองคาย 2) อนุสาวรีย์ปราบฮ่อ เป็นที่บรรจุอัฐิของเหล่าทหารกล้าที่เสียชีวิตจากการปราบกบฏฮ่อ เมื่อ พ.ศ. 2429 และ 3) วัดหายโศก มีสิมโบราณเป็นที่ประดิษฐานพระสุกจำลององค์แรก เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยสำริดศิลปะล้านช้าง ทางกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุ

สำหรับเส้นทางเชื่อมโยงย่านเมืองเก่ากับสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในเมืองหนองคาย ใช้รูปแบบเส้นทางจักรยาน (รูปที่ 24) โดยกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหนองคาย ชมอาคารทรงคุณค่าในย่านเมืองเก่า ชมวิวริมแม่น้ำโขง และทำบุญไหว้พระ 7 วัด มีระยะทาง 8 กิโลเมตร ลักษณะเส้นทางเป็นแบบวงจรรอบประกอบด้วยสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ได้แก่ อนุสาวรีย์ปราบฮ่อ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จวนผู้ว่าราชการจังหวัด

สำนักงานศิลปากร วัดศรีชมชื่น วัดศรีชะเกษ วัดศรีเมือง วัดศรีคุณเมือง อาคารย่านเมืองเก่า วัดโพธิ์ชัย พระธาตุ หล้าหนอง (พระธาตุกลางน้ำ) ลานวัฒนธรรม (ลาน พญานาค) และวัดหายโศก โดยช่วงเวลาที่เหมาะสมในการ ท่องเที่ยว คือเวลา 6.00-10.00 น. เนื่อง จากช่วงเช้าบริเวณ ริมแม่น้ำโขงจะมีอากาศเย็นสบาย และมีการสัญจรของ รถยนต์ค่อนข้างน้อย

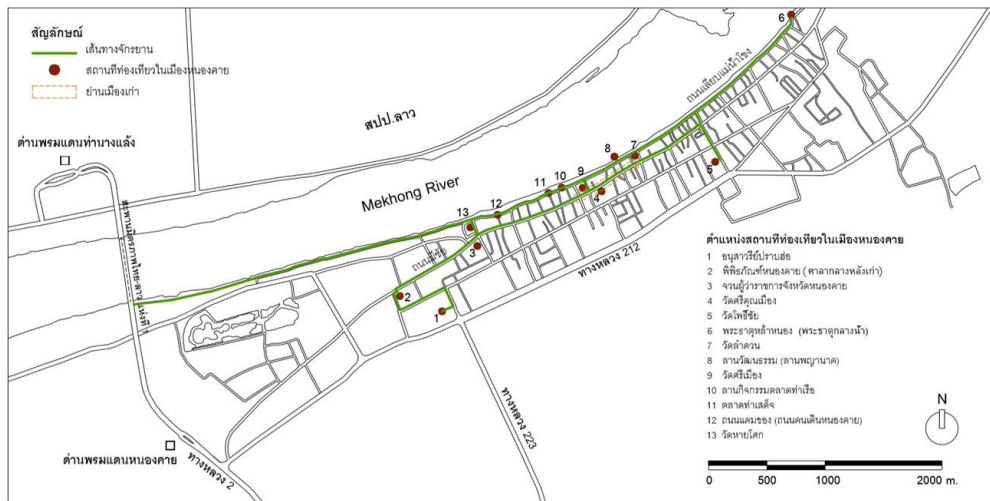
นอกจากเส้นทางท่องเที่ยวในย่านเมืองเก่าและ สถานที่ท่องเที่ยวในเมืองหนองคาย ยังมีสถานที่ท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมอีกหลายแห่งที่อยู่นอกเขตเทศบาล ควรใช้ การท่องเที่ยวรูปแบบรถยนต์ส่วนตัว รถรับจ้างหรือรถ ประจำทาง ได้แก่ 1) พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำจังหวัดหนองคาย โดยใช้ทางหลวงหมายเลข 2 เป็นสถานที่แสดงพันธุ์สัตว์ น้ำจืดและศูนย์วิจัยการประมงปลาลุ่มน้ำโขง ตั้งอยู่ที่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย 2) วัดแก้วกู่ ใช้ทางหลวงหมายเลข 212 มีสวนประติมากรรมขนาดใหญ่ แสดงถึงความเชื่อและความศรัทธาต่อพุทธศาสนา

สำหรับสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอ ไกล่เตี๋ยมี 3 อำเภอ ดังนี้ 1) อำเภอท่าบ่อ มีสถานที่ ท่องเที่ยวสำคัญ ได้แก่ พระธาตุบังพวน วัดศรีชมภูองค์ดี วัดท่าครกเรือ ชุมชนท่าแผ่นกระยอ ชุมชนปลูกใบยาสูบ ชุมชนตลาดค้าขายเก่า และพิพิธภัณฑ์บ้านโคกคอน 2) อำเภอศรีเชียงใหม่ มีสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ได้แก่ วัดหินหมากเป้ง วัดอรัญญบรรพต เจดีย์วัดธาตุดำ และ ชุมชนเก่าริมโขง และ 3) อำเภอโพนพิสัย มีสถานที่ ท่องเที่ยวสำคัญ ได้แก่ วัดมณีโคตร วัดหลวงเจดีย์าราม ปากน้ำจิม (เวินสูก) และวัดจุมพลเมือง นอกจากนี้สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองหนองคาย ยังมีความ เชื่อมโยงกับนครหลวงเวียงจันทน์ ของสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว ทั้งในด้านประวัติศาสตร์และ ความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญใน นครหลวงเวียงจันทน์ ได้แก่ ประตูชัย พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ ลาว วัดธาตุหลวง วัดอินแปง วัดหายโศก วัดองค์ดี อมหารวิหาร วัดมีไช วัดจันทะบุรี วัดสีสะเกด หอค้า หอพระ แก้ว สวนเจ้าอนุวงศ์ พระธาตุคำ วัดเชียงควน วัดศรีเมือง วัดพระธาตุฝุ่น และอนุสาวรีย์ท่านโกสอน โดยใช้รูปแบบ ท่องเที่ยวโดยรถยนต์ส่วนตัวรถรับจ้างหรือรถประจำทาง เส้นทางสะพานมิตรภาพไทยลาวแห่งที่ 1 ระยะทางรวม 25 กิโลเมตร หรือใช้รูปแบบท่องเที่ยวโดยเรือข้ามฟาก

10. อภิปรายและสรุปผล

ย่านเมืองเก่าหนองคาย เป็นพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์ด้าน กายภาพ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขงมีที่ทัศนียภาพสวยงามเป็น ศูนย์กลางการค้าขายและการสัญจรทางน้ำมายาวนาน ภายหลังการพัฒนาพื้นที่กระจายไปยังศูนย์ราชการแห่ง ใหม่และบริเวณสะพานมิตรภาพไทยลาว ทำให้บริเวณย่าน เมืองเก่าถูกลดบทบาทลง และเกิดการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจ อาคารดั้งเดิมที่ทรงคุณค่าบางหลังถูกรื้อถอน เพื่อก่อสร้างอาคารรูปแบบใหม่ตามบริบทปัจจุบัน

การปรับปรุงกรอบด้านหน้าอาคารในพื้นที่ย่าน เมืองเก่าหนองคาย ถือเป็นแนวทางเพื่อช่วยอนุรักษ์ สถาปัตยกรรมของย่าน โดยจากหลักฐานสำคัญของพื้นที่ พบอาคารดั้งเดิมถูกสร้างขึ้น ซึ่งเกิดจากการเติบโตของ เศรษฐกิจในแต่ละยุคสมัย มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรม เทคนิคการก่อสร้างของช่างชาวเวียดนาม รวมถึงการเลือก วัสดุในพื้นที่ อาคารเหล่านี้ถือเป็นตัวแทนแสดงให้เห็น ถึงโครงสร้างสำคัญในด้านประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นถึง คุณค่าทางวัฒนธรรม และสังคมและเศรษฐกิจร่วมสมัย สอดคล้องกับแนวคิดของ (Feilden & Jokilehto, 1998) อาคารในย่านเมืองเก่าหนองคาย แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอาคารดั้งเดิมมีคุณค่าทางด้านจิตใจของคนในสังคม และคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงคุณค่าทาง สถาปัตยกรรม และกลุ่มอาคารสมัยใหม่มีคุณค่าด้าน ประโยชน์ใช้สอยเกี่ยวกับสังคมและสภาพเศรษฐกิจใน ปัจจุบันสอดคล้องกับแนวคิดของ (Chanjanasthiti, 2009) ส่วนแนวทางปรับปรุงกรอบด้านหน้าอาคารนั้น โดยกลุ่ม อาคารดั้งเดิมรูปแบบอาณานิคมโครงสร้างผนังรับน้ำหนัก อาคารโครงสร้างไม้และอาคารโครงสร้างครึ่งปูนครึ่งไม้ ใช้ แนวทางรักษารูปแบบของกรอบอาคารเดิมไว้ให้มากที่สุด เลือกใช้วัสดุที่ทำเลียนแบบ และวัสดุใหม่ทดแทนของเดิม คำนึงถึงความกลมกลืน โดยเฉพาะลวดลายประดับตกแต่ง ที่สำคัญ ส่วนการปรับเปลี่ยนผังการใช้งานต้องสอดคล้อง กับประโยชน์ใช้สอย และธุรกิจรูปแบบใหม่ สำหรับอาคาร รูปแบบสมัยใหม่ปรับปรุงโดยใช้แนวคิดการเก็บรักษาผัง หน้าอาคาร โดยใช้วัสดุทำเลียนแบบและทาสีโทนน้ำตาล อ่อน เหลืองอ่อน เขียวอ่อน สำหรับการต่อเติมกรอบด้าน หน้าอาคาร เช่น หลังคา กันสาดและแผงป้ายโฆษณา ต้อง คำนึงถึงสัดส่วนรูปแบบและสีให้มีความกลมกลืนกับอาคาร และกายภาพของเมือง (ตารางที่ 3) สอดคล้องกับ ทฤษฎี การอนุรักษ์กรอบอาคารของ (David, 1991)

ที่มา: ผู้วิจัย, 2562

รูปที่ 24 เส้นทางท่องเที่ยวรูปแบบเส้นทางจักรยานเชื่อมโยงย่านเมืองเก่ากับเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในเมืองหนองคาย
(The bicycle tourist linking in the old town with cultural tourism routes in Nong Khai)

ตารางที่ 3 แนวทางการอนุรักษ์กรอบด้านหน้าอาคารย่านเมืองเก่าหนองคาย (The guidelines conservation façade of the Old Town Nong Khai buildings)

รูปแบบกรอบด้านหน้า	
อาคารอาณานิคมฝรั่งเศส : รักษากรอบอาคารเดิมไว้ใช้วัสดุใหม่ทำเลียนแบบ	
อาคารโครงสร้างไม้ : รักษากรอบอาคารเดิมไว้ใช้วัสดุใหม่ทดแทน	
อาคารโครงสร้างปูนครึ่งไม้ : รักษากรอบอาคารเดิมไว้ใช้วัสดุใหม่ทดแทน	
อาคารสมัยใหม่ : รักษากรอบอาคารเดิมไว้ทาสีโทนน้ำตาลอ่อน เหลืองอ่อน เขียวอ่อน	

ส่วนแนวทางพัฒนาย่านเมืองเก่าเพื่อการท่องเที่ยวใช้แนวทางปรับปรุงโครงข่ายสัญจรเชื่อมโยงระหว่างทางเดินเท้า รถยนต์และเรือ ปรับปรุงทางเดินเท้าและทางจักรยานให้มีมาตรฐาน เชื่อมโยงเส้นทางย่านเมืองเก่ากับสถานที่ท่องเที่ยวในตัวเมือง รวมทั้งใช้แนวทางด้านภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมสองข้างทางถนนมีชัย ใช้แนวคิดการสร้างแนวแกน (axis) และควบคุมเส้นขอบฟ้า (sky line) ให้มีเอกลักษณ์ที่เป็นจุดเด่น สอดคล้องกับแนวคิดส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่ของ (Worskett, 1969) และมีแนวทางพัฒนาพื้นที่ซึ่งทางสำนักงานเทศบาลเมืองหนองคายได้ดำเนินการจัดระเบียบการจราจรโดยกำหนดเส้นทางเดินรถทางเดียว (one way) ในช่วงเวลาเร่งด่วน พร้อมทั้งจัดระเบียบการจอดรถวันคู่และวันคี่ ทำให้ช่วยลดปัญหาการจราจรได้ในระดับหนึ่ง

สำหรับแนวทางการท่องเที่ยวภายในย่านเมืองเก่าใช้รูปแบบการเดินเท้าชมอาคารดั้งเดิมและวิถีชีวิตของคนในย่าน ชมศาสนสถาน รวมถึงเส้นทางเดินท่องเที่ยวจับจ่ายใช้สอยซื้อสินค้าตลาดท่าเตด็จ อาหารพื้นเมืองและของฝาก เนื่องด้วยกายภาพของเมืองหนองคาย ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะด้านจินตภาพ ทั้งแม่น้ำโขงที่มีความงามทางภูมิทัศน์ ถนนทุกสายและทางเดินเท้าเชื่อมต่อกันทำให้การเข้าพื้นที่มีความสะดวก มีท่าเรือ ลานพญานาคและที่ว่างภายในวัดต่างๆ ให้ชุมชนได้ใช้เป็นศูนย์รวมชุมชน มีย่านตลาดท่าเตด็จประกอบกิจกรรมค้าขายสินค้าหลากหลายประเภท ย่านถนนมีชัยที่มีกิจกรรมค้าขายและบริการ และมีตึกแถวดั้งเดิมถนนมีชัยเป็นที่หมายตา มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ประดิษฐานอยู่วัดลำดอนเป็นที่

หมายตาริมแม่น้ำโขง สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของเมืองตามแนวคิดของ (Lynch, 1977) ปัจจุบันพื้นที่ริมแม่น้ำโขง โดยหน่วยงานท้องถิ่นได้ก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งและสร้างเส้นทางจักรยานริมแม่น้ำโขง ตั้งแต่เชิงสะพานมิตรภาพจนถึงพระธาตุหล้าหนอง มีความยาว 4 กิโลเมตร หากนำมาเชื่อมต่อกับเส้นทางจักรยานในพื้นที่ย่านเมืองเก่า จะทำให้เกิดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ครอบคลุมทั้งด้านประวัติศาสตร์ ความงาม ความเชื่อและสังคม สอดคล้องกับการประเมินคุณค่าความสำคัญของกฎบัตร (Australia ICOMOS, 1999; Principles for the Conservation of Heritage Sites in China, 2004)

การศึกษากรอบด้านหน้าอาคารย่านเมืองเก่าหนองคาย ทำให้รับรู้ถึงพัฒนาการของการก่อสร้างอาคารที่ได้นำเอาอิทธิพลรูปแบบอาณานิคมฝรั่งเศส ที่แพร่หลายอยู่ในประเทศแถบอินโดจีน โดยช่างชาวเวียดนามที่อพยพผ่านสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เข้ามายังเมืองหนองคาย เมื่อพิจารณาถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรม ของตึกแถวโครงสร้างผนังก่ออิฐรับน้ำหนัก ทำให้เห็นความคล้ายคลึงของตึกแถวที่พบในพื้นที่เมืองเก่าริมแม่น้ำโขงของอีสาน ตึกแถวในเมืองท่าแขกและเมืองสะหวันนะเขตของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และตึกแถวที่เมืองฮานอยและฮอยอัน ของประเทศเวียดนาม ซึ่งหากมีการศึกษาลักษณะร่วมทางสถาปัตยกรรม และศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการถ่ายเทรูปแบบของอิทธิพลอาณานิคม

ฝรั่งเศส ซึ่งจะทำให้เกิดองค์ความรู้สำคัญในวงกว้าง และสามารถใช้เป็นแนวทางเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในย่านเมืองเก่าพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

ข้อเสนอแนะ ปัจจุบันในพื้นที่ย่านเมืองเก่าหนองคาย มีอาคารตึกแถวดั้งเดิมสลับกับอาคารพาณิชย์กลางเก่ากลางใหม่ ซึ่งมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมในแต่ละยุคสมัย โดยทางสำนักงานเทศบาลเมืองหนองคาย ควรมีการควบคุมความสูง และเอกลักษณ์ของอาคารที่จะก่อสร้างขึ้นใหม่ให้มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมรวมทั้งควบคุมการติดตั้งป้ายโฆษณาหน้าร้าน การติดตั้งกันสาด การกำหนดรูปแบบ วัสดุและสีให้มีความกลมกลืนกับภูมิทัศน์ของเมือง และควรจัดสรรงบประมาณปรับปรุงทางเดินเท้าทางจักรยานภายในพื้นที่ย่านเมืองเก่า ให้มีมาตรฐาน เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมอาคารดั้งเดิมที่มีคุณค่าได้อย่างสะดวกและปลอดภัย

11. กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง แนวคิดการปรับปรุงอาคารแบบโคโลเนียลย่านเมืองเก่าหนองคาย เพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวริมฝั่งโขง ได้รับการสนับสนุนทุนจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน งบประมาณรายจ่าย ประจำปีงบประมาณ 2560

References

- Academic and Planning Division Nong Khai Municipality. (2001). Nong Khai Municipality Development Plan 5 years 2002-2006.
- Auntoniou, J. (1971). *Environmental Management Planning for Traffic*. UK.: McGraw Hill Book Company.
- Australia ICOMOS. (1999). *The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance 1999*. Burwood: Australia ICOMOS.
- Boonkrajangsopee, W. (2009). *Conservation and renewal guidelines of old community area Srikhunmuang Temple, Srimuang Temple and Lumduan Temple, Nong Khai province*. Master's thesis. Faculty of Architecture, Chulalongkorn University.
- Chanjanasthiti, P. (2009). *Conservation of architectural and community heritage*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing.
- Chulasai, B., Povatong, P., Sirithanawat C., Subsook S., Jhearmaneechotechai, P., Fusinpaiboon, C.,.... Boonmee, L. (2014). *Mekhong Riverside Cultural Heritages of Thailand-Laos: Architecture with Western Influence*. Bangkok: The Thailand Research Fund.

- Culture office of Nong Khai. (2004). *Historical Political Development in Nong Khai Province*.
- David, H. (1991). *The Construction of new building behind Historic Facades*, 20-28. London: E & Fnspon.
- Department of Tourism. (2015). *December tourist situation*. Retrieved 14 July, 2019, from https://www.m-society.go.th/article_attach/16037/19110.pdf.
- Dulyasucharit, T. (2002). *Chinese Auspicious Symbols: Passing on the spirit-ancestors*. Bangkok: Creative Book.
- Faculty of Architecture Khon Kaen University (2006). *Project Documentation for Housing Development plans and Capacity Building for Residential Development Nong Khai Province*, (2-17). Faculty of Architecture, Khon Kaen University.
- Feilden, B. (2003). *Conservation of Historic Buildings*. United Kingdom: Oxford.
- Feilden, B. M., & Jokilehto, J. (1998). *Management Guideline for World Cultural Heritage Site* (2nd ed.). Rome: ICCROM UNESCO ICOMOS.
- ICOMOS. (1998). *International charter for the conservation and restoration of monument and sites* (The Venice Charter 1964). International Charter for Conservation and Restoration. Stockholm: ICOMOS. Retrieved from <https://www.icomos.org/charters/charters.pdf>.
- Jariengprasert, A. (2009). *Hotel Design in a Heritage Site: The case of Custom House and Adjacent Area*. Master's Thesis. Faculty of Architecture and City Planning, Thammasat University.
- Kammeier, H. D., & Sirirat, P. (1984). *Towards a conservation and development plan for Phuket*. Community and Local Development Planning Department Asian Institute of Technology.
- Lynch, K. (1977). *Image of the City*. USA: The University press & Harvard University press.
- Phusanam, W. (1996). *Technology in Brick Masonry for Religious Building, Residential and Commercial Building Case Study: Nong Khai, Nakhon Phanom, Mukdaharn and Yasotorn*. Faculty of Architecture, Khon Kaen University.
- Pimolsathein, Y. (2013). Critical Issues on the Conservation of Historic Urban Community for Thailand. *Gables: About the Historic Architecture and Architecture Journal*, 9(9), 107.
- Preechapuch, S. (2016). *A Study on the Conversion of Old Commercial Buildings into Small Hotels: A Preference from Old town Districts in Outer Rattanakosin of Bangkok*. Faculty of Architecture and Planning, Thammasat University.
- Principles for the Conservation of Heritage Sites in China. (2004). The Getty Conservation Institute.
- Puangmanee, T. (2011). *Research and personnel development of local communities for presenting the image of Local arts tourism resources for tourism management in Chiang Khan Municipality Chiang Khan District*, Loei Province, 4(1), 31-44. Faculty of Humanities and Social Sciences Loei Rajabhat University.
- Roman, M., & Roman, M. (2014). Bicycle Transport as an Opportunity to Develop Urban Tourism-Warsaw Example. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 151, 295-301.
- Sirisuwan, A. (2003). *Redevelopment of the Old Commercial District of Maung Nong Khai Municipality*. Master's Thesis. Department of Urban and Regional Planning, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University.
- Suwannasak, P. (2009). *Residential Styles in the Northeastern Region of the Mekong River, case study in Nong Khai province*, 158-189. Isan Architecture, Bangkok: Mekha Place Company Limited.
- Thailand Creative & Design Center (TCDC). (2017). *Restoration of Historical Buildings case study of TCDC Bangkok*. Retrieved from <https://www.facebook.com/tcdc.thailand/posts/10155576384124054>
- Thungsakul, N., Sinuraibhan, S., & Thungsakul, K. (2009). *The Characteristic of Shop Houses in Old Town, Nong Khai Province*. Faculty of Architecture, Khon Kaen University.
- Tonsukhanan, P. (2013). *Urban conservation*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing.

Worskett, R. (1969). The Character of town, An Approach to Conservation. 42-56.